

**ΓΙΜΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΙ
ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ**

ΠΕΔΙΣ
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία στον τομέα της Άμυνας PESCO

Όνοματεπώνυμο φοιτητή: Ευτύχιος Δαμηλάκης
ΑΜ: 3033201901005

Επιβλέπων: Καθηγητής κ. Κλάπης Αντώνης

Αθήνα, 2020

Περίληψη

Στην παρούσα εργασία μελετήθηκαν επιστημονικά άρθρα που έχουν δημοσιευτεί για την PESCO κατά την χρονική περίοδο 2017-2020. Σκοπός ήταν αφενός να εντοπιστούν οι ερευνητικές περιοχές που έλκουν το ενδιαφέρον των μελετητών και αφετέρου να εντοπιστούν ανοικτά ζητήματα προς διερεύνησή που προκύπτουν από τα αποτελέσματα των επιλεγμένων άρθρων. Για την διερεύνηση των ερευνητικών ερωτημάτων και την εκπλήρωση των ερευνητικών στόχων της Διπλωματικής ακολουθήθηκε η μέθοδος της βιβλιογραφικής ανασκόπησης. Μελετήθηκαν τα ακαδημαϊκά άρθρα έγκριτων επιστημονικών περιοδικών της τριετίας 2017-2020. Ως δείγμα επιλέχθηκαν 40 άρθρα από το Google scholar. Στο πλαίσιο της μετά-σύνθεσης πρώτα συγκεντρώθηκαν τα επιστημονικά άρθρα, στην συνέχεια καταγράφηκαν: α) το θέμα στο οποίο εστιάζουν και β) τα ανοικτά θέματα προς διερεύνηση και τέλος τα αποτελέσματα αναλύθηκαν με συστηματικό τρόπο και αξιολογήθηκαν κριτικά προκειμένου να γίνει κριτική σύνθεση των ευρημάτων τους. Η ανάλυση των δευτερογενών δεδομένων έδειξε ότι το ενδιαφέρον των μελετητών της διεθνούς βιβλιογραφίας εστιάζει κυρίως στην εξής θεματολογία: «Σχέσεις Ευρώπης-ΗΠΑ (καταμερισμός στρατιωτικών βαρών)» (20%), «Σκοπός, οφέλη και λειτουργία PESCO για την Ευρώπη/κράτη μέλη» (15%), «PESCO Ευρώπη, Γαλλία, Γερμανία» (12,5%). Επιπλέον, η ανάλυση των δευτερογενών δεδομένων έδειξε ότι τα ανοικτά θέματα που αφήνουν οι μελετητές για διερεύνηση είναι τα εξής: «Επίδραση της PESCO στις σχέσεις Ευρώπης-ΗΠΑ» (22,5%), «Διερεύνηση των μελλοντικών σχέσεων της Ευρώπης και του Ηνωμένου Βασιλείου στον τομέα της άμυνας» (10%), «Συνεργασία κρατών-μελών» (17,5%).

Λέξεις κλειδιά: PESCO, ανοικτά θέματα, οφέλη, κριτική αξιολόγηση

Abstract

The Dissertation studied scientific articles published for PESCO during the period 2017-2020. The aim of the Dissertation was on the one hand to identify the research areas that are of interest to researchers and on the other hand to identify open issues for investigation arising from the results of the selected articles. The method of bibliographic review was followed for the investigation of the research questions and the fulfillment of the research objectives. The academic articles of reputable scientific journals of the three years 2017-2020 were studied. 40 articles from Google scholar were selected as a sample. In the context of meta-synthesis, first the scientific articles were collected, then the following were recorded: a) the topic they focus on and b) the open topics to be investigated and finally the results were systematically analyzed and critically evaluated in order to critically synthesize their findings.

The analysis of the secondary data showed that the interest of scholars of the international literature focuses mainly on the following topics: "Europe-US relations (military burden sharing)" (20%), "Purpose, benefits and operation of PESCO for Europe / Member States" (15%), "PESCO Europe, France, Germany" (12.5%). In addition, the analysis of secondary data showed that the open questions left by researchers for investigation are: "Impact of PESCO on Europe-US relations" (22.5%), "Investigation of future relations between Europe and the United Kingdom" in the field of defense "(10%)," Cooperation between Member States "(17.5%).

Keywords: PESCO, open issues, benefits, critical evaluation

Πίνακας περιεχομένων

Περίληψη.....	2
Abstract	3
Εισαγωγή.....	5
Κεφάλαιο πρώτο	7
Μεθοδολογία έρευνας.....	7
1.1 Μεθοδολογία.....	7
Κεφάλαιο δεύτερο.....	9
2.1 Άξονες πάνω στους οποίους κινείται το ερευνητικό ενδιαφέρον των μελετητών και εντοπισμός ανοικτών ζητημάτων.....	9
Κεφάλαιο τρίτο	23
3.1 Ιστορική αναδρομή	23
3.2 Τι είναι η PESCO	26
3.2.1 Πολιτικοί παράγοντες που οδήγησαν στην δημιουργία της PESCO.....	28
3.3 Η PESCO στο πλαίσιο της κοινής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας (αναφορά σε άρθρα Συνθήκης Λισαβόνας).....	31
Κεφάλαιο τέταρτο	33
4.1 Οφέλη για τα κράτη-μέλη από την PESCO	33
4.2 Η PESCO έναντι άλλων πρωτοβουλιών	35
4.3 Η νομική βάση και τα θεσμικά όργανα της PESCO.....	38
Κεφάλαιο πέμπτο	42
5.1 PESCO, NATO και Ευρωπαϊκή Ένωση	42
5.2 PESCO και Ελλάδα.....	45
Κεφάλαιο έκτο	46
6.1 Γιατί τα κράτη συνεργάζονται;	46
6.2 Πώς συνεργάζονται τα κράτη; Η θεωρία της συγχώνευσης (fusionist explanation).....	48
Συζήτηση/ Συμπεράσματα	50
Προτάσεις.....	55
Βιβλιογραφία.....	56
Ξενόγλωσση.....	56

Εισαγωγή

Η εθνική ασφάλεια και άμυνα συγκαταλέγονται μεταξύ των πιο αυστηρά ελεγχόμενων περιοχών εθνικής δικαιοδοσίας, εν μέρει επειδή προστατεύουν τα κράτη από εξωτερικές απειλές, και εν μέρει επειδή δίνουν σημαντικά οφέλη στα κράτη όπως η καινοτομία, η οικονομική ανάπτυξη και οι νέες θέσεις εργασίας. Ως αποτέλεσμα, η συνεργασία και ο συντονισμός των στρατιωτικών δυνάμεων στην άμυνα είναι σημαντικά. Ο παραπάνω ισχυρισμός συμβαδίζει με την θεωρία της ισοροπίας των απειλών και την οικονομική θεωρία των συμμαχιών. Ωστόσο, η δημιουργία συμμαχιών μεταξύ των κρατών μπορεί να δημιουργήσει αντιδράσεις από διάφορους διεθνείς παίκτες (Leuprecht & Hamilton, 2013, σ. 1863).

Για παράδειγμα, τον Μάιο του 2019, το Αμερικανικό Πεντάγωνο εξέφρασε επίσημα την αποδοκιμασία του για τη Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία (PESCO) και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας (ETA) σε μια επιστολή, που απευθύνθηκε στον τότε επικεφαλής εξωτερικής πολιτικής της ΕΕ, Federica Mogherini. Η επιστολή εξέφρασε ανησυχίες ότι οι λειτουργικές διευθετήσεις, που επιβάλλει η PESCO στον τομέα της στρατιωτικής άμυνας της Ευρώπης, θα «παράγουν επικάλυψη, μη διαλειτουργικά στρατιωτικά συστήματα, εκτροπή σπάνιων αμυντικών πόρων και περιττό ανταγωνισμό μεταξύ NATO και ΕΕ» (Brzozowski, 2019). Οι ΗΠΑ γενικά ακολουθούν μια αμφιλεγόμενη θέση απέναντι στην PESCO γιατί από την μία θέλουν να γίνει επιμερισμός των στρατιωτικών βαρών μεταξύ των κρατών μελών της Ευρώπης αλλά από την άλλη ανησυχούν για την δημιουργία μιας μεγάλης ευρωπαϊκής στρατιωτικής αυτοκρατορίας που θα υπονομεύσει την δύναμη του NATO.

Σκοπός της παρούσας Διπλωματικής είναι η μελέτη της Μόνιμης Διαρθρωμένης Συνεργασίας (PESCO) προκειμένου να γίνουν κατανοητές τόσο οι ιστορικές συνθήκες που οδήγησαν στην δημιουργία της όσο και τα οφέλη για τα κράτη μέλη. Επίσης, στην εργασία δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στις σχέσεις Ευρώπης-NATO (ΗΠΑ) υπό το πρίσμα των αλλαγών που επέφερε η PESCO. Σε αυτό το πλαίσιο πραγματοποιείται συστηματική βιβλιογραφική επισκόπηση. Στην Διπλωματική μελετώνται επιστημονικά άρθρα που έχουν δημοσιευτεί για την PESCO κατά την χρονική περίοδο 2017-2020.

Επιπλέον, λόγω του ότι η δημιουργία της PESCO αποτελεί ένα πρόσφατο κεφάλαιο στην ιστορία της Ευρωπαϊκής αμυντικής πολιτικής, η εργασία στοχεύει επίσης να αναδείξει που εστιάζει το ερευνητικό ενδιαφέρον των μελετητών και ποια ανοικτά ζητήματα υπάρχουν.

Η Διπλωματική αποτελείται από έξι κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η μεθοδολογία της έρευνας. Στο δεύτερο κεφάλαιο πραγματοποιείται συστηματική βιβλιογραφική επισκόπηση σε 40 δημοσιευμένα επιστημονικά άρθρα της περιόδου 2017-2020 με σκοπό να θεματοποιηθούν οι άξονες του ερευνητικού ενδιαφέροντος των μελετητών και να εντοπιστούν ανοικτά ζητήματα που χρήζουν περαιτέρω διερεύνησης. Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται μια αναδρομή στην Ευρωπαϊκή αμυντική πολιτική με σκοπό να κατανοήσουμε πώς η Ευρωπαϊκή Ένωση έφτασε στην δημιουργία της Μόνιμης Διαρθρωμένης Συνεργασίας (PESCO). Επιπλέον, στο ίδιο κεφάλαιο εξετάζονται οι πολιτικοί παράγοντες που οδήγησαν στην δημιουργία της PESCO καθώς και η θεσμική βάση της PESCO (Συνθήκη Λισαβόνας).

Στο τέταρτο κεφάλαιο εξετάζονται τα οφέλη της PESCO για τα συμμετέχοντα κράτη, διερευνάται ο ρόλος της PESCO έναντι άλλων πρωτοβουλιών και παρουσιάζεται η νομική βάση και τα θεσμικά όργανα της PESCO. Το πέμπτο κεφάλαιο εξετάζει τις σχέσεις NATO-Ευρώπης όπως αυτές έχουν επηρεαστεί μέχρι στιγμής από την PESCO. Στο έκτο κεφάλαιο αναλύονται δύο σημαντικές θεωρίες που έχουν σαν στόχο να εξηγήσουν τις αιτίες που οδηγούν τα κράτη σε στρατιωτική συνεργασία.

Ερευνητικός σκοπός και ερευνητικά προβλήματα

Ερευνητικό πρόβλημα 1: Εντοπισμός των ερευνητικών περιοχών που έλκουν το ενδιαφέρον των μελετητών.

Ερευνητικό πρόβλημα 2: Εντοπισμός ανοικτών ζητημάτων προς διερεύνησή που προκύπτουν από τα αποτελέσματα των επιλεγμένων άρθρων.

Κεφάλαιο πρώτο

Μεθοδολογία έρευνας

1.1 Μεθοδολογία

Για την διερεύνηση των ερευνητικών ερωτημάτων και την εκπλήρωση των ερευνητικών στόχων της Διπλωματικής ακολουθήθηκε η μέθοδος της βιβλιογραφικής ανασκόπησης. Μελετήθηκαν τα ακαδημαϊκά άρθρα έγκριτων επιστημονικών περιοδικών της τριετίας 2017-2020. Ως δείγμα επιλέχθηκαν 40 άρθρα από το Google scholar.

Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να τονιστεί ότι η διερεύνηση των ανοικτών ζητημάτων και ο εντοπισμός των θεμάτων που έλκει το ενδιαφέρον των μελετητών που ασχολούνται με την PESCO είναι σημαντικά διότι η PESCO αποτελεί ένα σχετικά νέο εγχείρημα της τελευταίας τριετίας. Οπότε είναι κρίσιμο να εντοπιστούν τα θεματικά πεδία και τα ανοικτά ζητήματα που προκύπτουν από την μελέτη των επιστημονικών άρθρων για την περίοδο 2017-2020. Ιδιαίτερα ο εντοπισμός των ανοικτών ζητημάτων πρόκειται να συνοψίσει τα ζητήματα που χρήζουν περαιτέρω διερεύνησης και να δώσει κατευθύνσεις για μελλοντικές έρευνες.

Για την επιλογή των άρθρων, που μελετήθηκαν, τέθηκαν κάποια κριτήρια. Πρώτο βασικό κριτήριο ήταν η ημερομηνία δημοσίευσης των άρθρων, τα οποία έπρεπε να ανήκουν στο εύρος της χρονικής περιόδου 2017-2020. Το δεύτερο κριτήριο, που τέθηκε για την επιλογή των άρθρων, ήταν η ποιότητα της έρευνας και των επιστημονικών περιοδικών που έχουν δημοσιευτεί τα άρθρα.

Στην παρούσα Διπλωματική επιλέχθηκε η συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση ως μεθοδολογία έρευνας. Μια αποτελεσματική και καλά διεξαγόμενη συστηματική ανασκόπηση ως ερευνητική μέθοδος δημιουργεί μια σταθερή βάση για την προώθηση της γνώσης και τη διευκόλυνση της ανάπτυξης νέων θεωριών πάνω σε ένα επιστημονικό πεδίο (Webster & Watson, 2002, σ. 3). Με την αξιολόγηση ευρημάτων και προοπτικών από πολλά εμπειρικά ευρήματα, μια συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση μπορεί να δώσει ολιστικές απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα μιας μελέτης. Η συστηματική βιβλιογραφική επισκόπηση μπορεί επίσης

να βοηθήσει στον εντοπισμό των κενών της επιστημονικής γνώσης για ένα θέμα. Επιπλέον, μια ανασκόπηση της βιβλιογραφίας είναι ένας εξαιρετικός τρόπος σύνθεσης ερευνητικών ευρημάτων για την ανακάλυψη τομέων στους οποίους απαιτείται περισσότερη έρευνα. Η ανακάλυψη τέτοιων τομέων αποτελεί κρίσιμο στοιχείο για τη δημιουργία θεωρητικών πλαισίων και την οικοδόμηση εννοιολογικών μοντέλων (Tranfield et al., 2003, σ. 207).

Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η συστηματική ανασκόπηση της βιβλιογραφίας απαιτεί μια πιο αυστηρή προσέγγιση σε σύγκριση με τους περισσότερους άλλους τύπους βιβλιογραφικής ανασκόπησης (π.χ. αφηγηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση) (Whittemore & Knafl, 2005, σ. 546). Για αυτόν τον λόγο η χρονική περίοδος που καλύπτει η παρούσα Διπλωματική είναι τα έτη 2017-2020.

Σύμφωνα με τους Tranfield et al. (2003, σ. 208) η συστηματική ανασκόπηση της βιβλιογραφίας μπορεί να χωριστεί σε δύο κατηγορίες: την μετα-ανάλυση και την μετά-σύνθεση. Αν κάποιος ερευνητής επιλέξει την πρώτη κατηγορία τότε θα πρέπει να εντοπίσει ευρήματα από διάφορες μελέτες και να τα αναλύσει με τυποποιημένες στατιστικές διαδικασίες. Η δεύτερη κατηγορία της μετά-σύνθεσης από την άλλη είναι ένας τύπος συστηματικής βιβλιογραφικής ανασκόπησης που δεν στηρίζεται στην χρήση στατιστικών τεχνικών. Αντίθετα, η μετά-σύνθεση, αξιολογεί και ερμηνεύει ευρήματα πολλών ερευνητικών μελετών (Whittemore & Knafl, 2005, σ. 547). Αυτός είναι ο σκοπός της μετά-σύνθεσης που θα πραγματοποιηθεί στο πλαίσιο της παρούσας Διπλωματικής δηλαδή η διερεύνηση των ερευνητικών περιοχών που έλκουν το ενδιαφέρον των μελετητών και ο εντοπισμός των ανοικτών ζητημάτων που χρήζουν περαιτέρω διερεύνησης μέσω μελλοντικών ερευνών.

Στην παρούσα διπλωματική στο πλαίσιο της μετά-σύνθεσης πρώτα συγκεντρώθηκαν τα επιστημονικά άρθρα, στην συνέχεια καταγράφηκαν: α) το θέμα στο οποίο εστιάζουν και β) τα ανοικτά θέματα προς διερεύνηση και τέλος τα αποτελέσματα αναλύθηκαν με συστηματικό τρόπο και αξιολογήθηκαν κριτικά προκειμένου να γίνει κριτική σύνθεση των ευρημάτων τους.

Σκοπός λοιπόν της παρούσας συστηματικής βιβλιογραφικής επισκόπησης είναι ο εντοπισμός και η κριτική αξιολόγηση προηγούμενων ερευνητικών ευρημάτων για την απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων (Ward, House & Hamer, 2009, σ. 156-157).

Κεφάλαιο δεύτερο

2.1 Άξονες πάνω στους οποίους κινείται το ερευνητικό ενδιαφέρον των μελετητών και εντοπισμός ανοικτών ζητημάτων

Αυτό το μέρος της Διπλωματικής έχει σαν στόχο την διερεύνηση των δύο ερευνητικών προβλημάτων που τέθηκαν στην αρχή της μελέτης και που είναι τα παρακάτω.

Ερευνητικό πρόβλημα 1: Εντοπισμός των ερευνητικών περιοχών που έλκουν το ενδιαφέρον των μελετητών.

Ερευνητικό πρόβλημα 2: Εντοπισμός ανοικτών ζητημάτων προς διερεύνησή που προκύπτουν από τα αποτελέσματα των επιλεγμένων άρθρων.

Το ενδιαφέρον των Leuprecht & Rhianna (2017, σ. 1836) εστίασε στο θέμα του καταμερισμού των στρατιωτικών και πολιτικών βαρών. Ειδικότερα, η έρευνα των Leuprecht & Rhianna (2017, σ. 1837-38) εστίασε στις σχέσεις της Ευρώπης και της Αμερικής οι οποίες επηρεάστηκαν αρνητικά με την δημιουργία της PESCO καθότι οι ΗΠΑ απαιτούν μεγαλύτερο επιμερισμό βαρών. Οι μελετητές άφησαν σαν ανοικτό θέμα την περαιτέρω διερεύνηση της επίδρασης της PESCO σε σχέση μεταξύ Ευρώπης και Αμερικής και ιδίως σε σχέση μεταξύ Ευρώπης και Καναδά.

Η συγκριτική έρευνα των Nocon, Dorosh & Ivasechko (2017, σ. 128, 138) εξέτασε τις στάσεις των δυτικών και των ανατολικών Ευρωπαϊκών χωρών απέναντι στο εγχείρημα της PESCO. Οι μελετητές με την ολοκλήρωση της έρευνας τους τόνισαν ότι η PESCO είναι αναγκαία σήμερα στο πλαίσιο των πολύπλοκων απειλών που υπάρχουν στην παγκόσμια πολιτική σκηνή (τρομοκρατία, απειλές στον κυβερνοχώρο, κ.λπ.). Σαν ανοικτό θέμα οι μελετητές άφησαν την περαιτέρω διερεύνηση των σχέσεων Ευρώπης και NATO στο πλαίσιο της PESCO.

Η έρευνα του Tardy (2018, 119, 135, 137) εστίασε στην επανεξέταση της αμυντικής συνιστώσας της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ) τα τελευταία

χρόνια. Ο ερευνητής κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ενώ η ΚΠΑΑ αναπτύχθηκε κατά κύριο λόγο ως πολιτική ασφάλειας και όχι άμυνας, οι τελευταίες εξελίξεις που περιλαμβάνουν τη δημιουργία στρατιωτικής έδρας, την έναρξη της PESCO και τον νέο ρόλο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην χρηματοδότηση της άμυνας, αποδεικνύουν ότι η ΚΠΑΑ έχει ως στόχο να αναδειχτεί σε μια πιο κεντρική αμυντική πολιτική της ΕΕ. Ο ερευνητής αφήνει ως ανοικτό θέμα την περαιτέρω διερεύνηση της δυναμικής της PESCO και της συμβολής της στην στρατιωτική αυτοδιάθεση της Ευρώπης.

Οι Swenney & Winn (2020, σ. 1, 26) ανέλυσαν τις στρατηγικές επιλογές της ΕΕ μετά το Brexit και μετά την έναρξη της παγκόσμιας στρατηγικής της ΕΕ (2016). Το βασικό συμπέρασμα της έρευνας ήταν ότι η καθυστερημένη ενεργοποίηση της PESCO, φαίνεται εν μέρει να επηρέασε την απόφαση της αποχώρησης του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ένωση. Οι μελετητές άφησαν σαν ανοικτό θέμα την διερεύνηση των μελλοντικών σχέσεων της Ευρώπης και του Ηνωμένου Βασιλείου στον τομέα της άμυνας με σκοπό την δημιουργία αμοιβαίων ωφελειών.

Η Novaky (2018, σ. 97, 102-103) στο θεωρητικό της άρθρο επιχειρηματολόγησε ότι η PESCO έχει τη δυνατότητα να βοηθήσει την ΕΕ να επιτύχει στρατηγική αυτονομία, αλλά μόνο εάν (1) τα συμμετέχοντα κράτη μέλη κάνουν περισσότερα από το ελάχιστο απαιτούμενο για την εκπλήρωση των δεσμεύσεών τους για την PESCO, (2) η εφαρμογή της PESCO παρακολουθείται αυστηρά στο σε εθνικό επίπεδο και σε επίπεδο ΕΕ και (3) υπάρχουν συνέπειες για τα κράτη μέλη που δεν τηρούν τις δεσμεύσεις τους. Ως ανοικτό ζήτημα άφησε την διερεύνηση της αποτελεσματικότητας των μηχανισμών που εφαρμόζονται σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο με σκοπό την εφαρμογή των δεσμεύσεων της PESCO από τα κράτη μέλη.

Οι Frau & Tira (2019, σ. 87, 117-118) εστίασαν το ερευνητικό τους ενδιαφέρον στην διερεύνηση του ρόλου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σε σχέση με την PESCO. Οι μελετητές κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι σε υπερεθνικό επίπεδο, παρά τη σταδιακή οικοδόμηση μιας ευρωπαϊκής υπερεθνικής στρατιωτικής εξουσίας η αμυντική διακυβέρνηση της ΕΕ δεν προβλέπει καμία επαρκή μορφή κοινοβουλευτικού ελέγχου. Οι ερευνητές άφησαν σαν ανοικτό θέμα προς διερεύνηση την μελέτη του ρόλου του Ευρωπαϊκού κοινοβουλίου σε θέματα ασφάλειας και

άμυνας της Ευρώπης σε συνάρτηση με τις ευρωπαϊκές δημοκρατικές αξίες, με τα ανθρώπινα δικαιώματα και τον πλουραλισμό των απόψεων εντός της Ευρώπης.

Το ερευνητικό ενδιαφέρον των Strauß & Lux (2018, σ. 23, 28-29) εστίασε στην διερεύνηση του διαφορετικών συζητήσεων και προβληματισμών μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ αναφορικά με την πρωτοβουλία της PESCO. Ειδικότερα, οι μελετητές στο θεωρητικό τους άρθρο μελέτησαν τις προσδοκίες των κρατών μελών και ιδιαίτερα της Πολωνίας και της Γαλλίας αναφορικά με την PESCO. Οι μελετητές με την ολοκλήρωση της ερευνάς τους άφησαν σαν ανοικτό θέμα την διερεύνηση των αντικρουόμενων συμφερόντων και προσδοκιών και των άλλων κρατών-μελών της Ευρώπης σε σχέση με την PESCO.

Ο Duke (2018, σ. 23, 28-29) στο θεωρητικό του άρθρο αναλύει την διαδικασία θεσμοποίησης της ευρωπαϊκής άμυνας, δίνοντας έμφαση στο σύστημα διαχείρισης κρίσεων της ΕΕ. Επιπλέον, το ενδιαφέρον του μελετητή εστιάζει στην διερεύνηση της πρωτοβουλίας σχετικά με την PESCO και πώς αυτή η πρωτοβουλία έχει επηρεάσει μέχρι τώρα την θεσμική αρχιτεκτονική της Ευρώπης και τις σχέσεις μεταξύ των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων. Ο ερευνητής αφήνει σαν ανοικτό θέμα την περαιτέρω διερεύνηση του ρόλου των μηχανισμών της συνθήκης της Λισαβόνας για την καλύτερη λειτουργία της PESCO.

Οι Baun & Marek (2019, σ. 27-28, 46) εστίασαν το ερευνητικό τους ενδιαφέρον στην θεωρητική προσέγγιση της εξωτερικής πολιτικής της Ευρώπης διερευνώντας πώς οι εγχώριοι πολιτικοί και ιδεολογικοί παράγοντες διαμορφώνουν τις εθνικές εξωτερικές πολιτικές και τις αντιδράσεις στις διεθνείς συστημικές πιέσεις. Ο μελετητής αφήνουν ως ανοικτό θέμα την περαιτέρω διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο μπορεί να επηρεαστεί τόσο το θεσμικό σύστημα της Ευρώπης όσο και η λειτουργία και η αποτελεσματικότητα της PESCO από τις διαφορετικές στρατιωτικές οπτικές των κρατών-μελών.

Ο Flynn (2018, σ. 73, 94-95) εξέτασε την απόφαση της Ιρλανδίας να προσχωρήσει στη Μόνιμη Δομημένη Συνεργασία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (PESCO). Το ενδιαφέρον του μελετητή αρχικά εστίασε στην διερεύνηση και στην εξήγηση της πρωτοβουλίας της PESCO και στην συνέχεια στην εξέταση της συνάφειας της με την

Ιρλανδία. Το βασικό ερώτημα του ερευνητή ήταν σε ποιο βαθμό η ένταξη στην PESCO σηματοδοτεί μια σημαντική αποχώρηση από μια παραδοσιακά χαμηλής σημασίας ιρλανδική αμυντική πολιτική και μια αμφίσημη στάση ουδετερότητας.

Ο Kunz (2020, σ. 33, 51) εστίασε το ερευνητικό του ενδιαφέρον στην μελέτη της PESCO σε συνάρτηση με τις ΗΠΑ και το NATO. Η ασφάλεια της Ευρώπης εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Ακόμα και πέρα από το NATO, οι Ηνωμένες Πολιτείες είναι βασικός παράγοντας στην ευρωπαϊκή ασφάλεια μέσω της διμερούς συνεργασίας με πολλά ευρωπαϊκά κράτη. Ο μελετητής άφησε σαν ανοικτό ζήτημα την περαιτέρω μελέτη των επιπτώσεων της μεταβαλλόμενης διατλαντικής σχέσης στην ευρωπαϊκή στρατηγική άμυνας και ασφάλειας. Επιπλέον, ο μελετητής άφησε σαν ανοικτό θέμα την περαιτέρω διερεύνηση των ζητημάτων και των συζητήσεων μεταξύ Ευρώπης-ΗΠΑ που θα πρέπει να περιλαμβάνονται στην Ευρωπαϊκή Ατζέντα.

Το ερευνητικό ενδιαφέρον του Blockmans (2018, σ. 1785, 1817) εστίασε στις προκλήσεις που έχει να αντιμετωπίσει η PESCO προκειμένου να καταστεί λειτουργική και επιτυχημένη. Μία από αυτές τις προκλήσεις σύμφωνα με τον μελετητή είναι η διατήρηση της αξιοπιστίας της σε περίπτωση που συμμετέχοντα κράτη δεν συμμορφώνονται με τις δεσμεύσεις τους. Άλλη μία πρόκληση έχει να κάνει με την εξασφάλιση της συνοχής της αμυντικής συμμαχίας. Ο μελετητής άφησε σαν ανοικτό θέμα την περαιτέρω διερεύνηση των προκλήσεων της PESCO και των πιθανών τρόπων αντιμετώπισης αυτών των προκλήσεων.

Το ερευνητικό ενδιαφέρον των Koenig & Walter-Franker (2017, σ. 3, 17-19) εστίασε στον ρόλο της Γερμανίας και της Γαλλίας στο πλαίσιο της PESCO. Οι μελετητές κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η Γαλλία και η Γερμανία έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της ατζέντας της ΕΕ για την υπέρβαση των μακροχρόνιων εμποδίων που σχετίζονται με την ασφάλεια και την άμυνα της Ευρώπης και με την ευρωπαϊκή αμυντική ολοκλήρωση. Ως ανοικτό θέμα οι μελετητές άφησαν την διερεύνηση του ρόλου της δημιουργίας μιας στρατηγικής ηγεσίας μεταξύ της Γαλλίας και της Γερμανίας.

Ο Dossy (2019, σ. 1, 3-5) μελέτησε το σκοπό και το πλαίσιο λειτουργίας της PESCO και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η αμυντική συνεργασία της Ευρώπης στο πλαίσιο της PESCO μπορεί να την βοηθήσει να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις του ολοένα και πιο πολύπλοκου περιβάλλοντος ασφαλείας εφόσον οι προτεραιότητες της επικεντρώνονται σε στρατηγικές και πρακτικές συνέργειες. Ο μελετητής αφήνει ως ανοικτό θέμα προς διερεύνηση την εύρεση των μελλοντικών ισορροπιών μεταξύ των κρατών-μελών και των ωφελειών που μπορούν να προκύψουν μέσα από τις στρατηγικές ισορροπίες.

Το ερευνητικό ενδιαφέρον των Peternelj et al. (2019, σ. 1, 14-15) εστίασε στην αναγκαιότητα της PESCO για τα κράτη μέλη. Οι μελετητές παρόλο που ανέδειξαν την ανάγκη δημιουργίας ενός κοινού οράματος από την μεριά των κρατών μελών κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι σήμερα στην Ευρώπη δεν υπάρχει ένα τέτοιο κοινό όραμα και αυτή η έλλειψη υπονομεύει την αποτελεσματικότητα της PESCO. Με την ολοκλήρωση της έρευνας οι μελετητές άφησαν σαν ανοικτό θέμα την διερεύνηση των παραγόντων που εμποδίζουν τα κράτη-μέλη να δημιουργήσουν ένα κοινό όραμα για την ευρωπαϊκή αμυντική ολοκλήρωση στο πλαίσιο της PESCO.

Ο Marrone (2017, σ. 1-3) εστίασε το ενδιαφέρον του στην θεσμική σημασία της PESCO. Ο μελετητής κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η PESCO αποτελεί ένα σημαντικό μονοπάτι που απαιτεί θεσμική συνεργασία από τα κράτη μέλη προκειμένου να επιτευχθεί η ευρωπαϊκή στρατιωτική ολοκλήρωση. Με την ολοκλήρωση της έρευνας ο μελετητής άφησε σαν ανοικτό θέμα την διερεύνηση στρατηγικών πολιτικών και θεσμικών λύσεων που θα βοηθήσουν τα κράτη-μέλη να ακολουθήσουν μια κοινή γραμμή πλεύσης σε θεσμικό επίπεδο. Κάτι τέτοιο θα διευκολύνει μελλοντικά τόσο την εφαρμογή όσο και την αποτελεσματικότητα της PESCO.

Ο Zammaripa (2019, σ. 87, 93-95) μελέτησε την δυναμική της PESCO στο πλαίσιο της ΕΕ. Ο μελετητής κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η Μόνιμη Διορθωμένη Συνεργασία και οι δεσμεύσεις που συνεπάγεται για τα μέλη της είναι ίσως ο καλύτερος τρόπος όχι μόνο για την ενίσχυση και την τεχνολογική αναβάθμιση των στρατιωτικών δυνατοτήτων των χωρών της ΕΕ και για την ανάπτυξη των αμυντικών βιομηχανιών τους, αλλά και για την επιτάχυνση της Ευρωπαϊκής Αμυντικής

ολοκλήρωσης. Ως ανοικτό θέμα οι μελετητές άφησαν την διερεύνηση των ωφελειών της PESCO για άλλα κράτη-μέλη της Ευρώπης.

Ο Schmidt-Felzmann (2017, σ. 2, 19-20) εστίασε το ερευνητικό του ενδιαφέρον στον ρόλο της Σουηδίας στο πλαίσιο της PESCO. Ο μελετητής κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η σουηδική θέση σχετικά με τη Μόνιμη Δομημένη Συνεργασία στην Ευρωπαϊκή Ένωση στον τομέα της άμυνας και της ασφάλειας (PESCO) αντικατοπτρίζει το έντονο ενδιαφέρον για τη διατήρηση της ευρωπαϊκής ενότητας ως μέσου διασφάλισης της εθνικής ασφάλειας της Σουηδίας. Με την ολοκλήρωσή της έρευνας του ο μελετητής άφησε σαν ανοικτό θέμα την περαιτέρω διερεύνηση των σχέσεων Ευρώπης-Σουηδίας στο πλαίσιο της PESCO μιας και όπως ανέφεραν η Σουηδία μπορεί να καταστεί σημαντικός στρατηγικός σύμμαχος για την Ευρώπη.

Το ερευνητικό ενδιαφέρον των Martil & Sul (2018, σ. 846, 862-63) εστίασε στην κατανόηση της σχέσης που υπάρχει μεταξύ Ευρώπης και Μεγάλης Βρετανίας στον τομέα της ασφάλειας. Οι μελετητές κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η έξοδος της Μεγάλης Βρετανίας από την Ευρώπη δεν θέτει περιορισμούς στις δεσμεύσεις που έχει πάρει η χώρα απέναντι στην Ευρώπη στο πλαίσιο της αμυντικής πολιτικής ασφαλείας. Ως ανοικτό θέμα οι μελετητές άφησαν την διερεύνηση των εμποδίων που παρακωλύουν την Ευρώπη ώστε να παραχωρήσει στο Λονδίνο ειδικό καθεστώς.

Το ερευνητικό ενδιαφέρον του Hrivic (2019, σ. 6, 11-12) εστίασε στην διερεύνηση της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ) και της Μόνιμης Διαρθρωμένης Συνεργασίας (PESCO) το πλαίσιο του πρωτογενούς δικαίου. Επιπλέον, ο μελετητής διερεύνησε τον ρόλο της Γαλλίας και της Γερμανίας στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ, υποστηρίζοντας ότι οι δύο χώρες προσπαθούν να χτίσουν μια νέα ενισχυμένη (υπερεθνική) εταιρική σχέση. Ο μελετητής κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η Συνθήκη της Λισαβόνας παρέχει επισήμως στην ΕΕ μια ισχυρή βάση πρωτογενούς δικαίου για να της επιτραπεί να γίνει παγκόσμιος παράγοντας με επιρροή σε βασικά ζητήματα της διεθνούς πολιτικής και ασφάλειας. Ο μελετητής άφησε σαν ανοικτό θέμα προς διερεύνηση την θέση που μπορεί να πάρει η στρατηγική συμμαχίας Γαλλίας-Γερμανίας εντός της PESCO.

Το ερευνητικό ενδιαφέρον του Hristov (2018, σ. 1771, 1773- 1776) εστίασε στις νέες στρατιωτικές δυνατότητες που δίνει η PESCO στα συμμετέχοντα κράτη και

ιδιαίτερα στην Βουλγαρία. Επομένως, ο μελετητής εστίασε το ερευνητικό του ενδιαφέρον στην Βουλγαρική περίπτωση. Στο άρθρο του ανέφερε ότι με την PESCO η Ευρώπη δημιουργεί νέες δυνατότητες αντί να αναπαράγει τις παλιές. Με την ολοκλήρωση του άρθρου ο μελετητής τόνισε ότι η Βουλγαρία ωφελείται πολλαπλά από την συμμετοχή της στην PESCO και ιδίως σε επίπεδο ανταλλαγής ηλεκτρονικών στρατιωτικών δεδομένων με τα άλλα συμμετέχοντα κράτη. Με την ολοκλήρωση της ερευνάς του ο μελετητής άφησε σαν ανοικτό θέμα την διερεύνηση των σχέσεων της Βουλγαρίας με τη Γερμανία και την Γαλλία στο πλαίσιο της PESCO.

Οι Garvas et al. (2019, σ. 1-5) εστίασαν το ερευνητικό τους ενδιαφέρον στην μελέτη της PESCO σε συνάρτηση με τις ΗΠΑ. Επίσης, οι μελετητές διερεύνησαν τις σχέσεις Γαλλίας και Γερμανίας με τις ΗΠΑ σε σχέση με την PESCO. Οι μελετητές ανέδειξαν ότι η Γαλλία παρουσιάζει μια σκεπτικιστική στάση απέναντι στην αμυντική συνεργασία του NATO ενώ η Γερμανία δείχνει πιο φιλικές διαθέσεις. Ως ανοικτό θέμα αφήνουν την μελέτη των μελλοντικών σχέσεων Γαλλίας και Γερμανίας στο πλαίσιο της PESCO και του NATO καθώς και την διερεύνηση του τρόπου που αυτές οι σχέσεις μπορούν να επηρεάσουν μελλοντικά την στρατιωτική αυτονομία της Ευρώπης.

Το ερευνητικό ενδιαφέρον του Petrenko (2019, σ. 76, 77-79) εστιάζει το ερευνητικό του ενδιαφέρον στην μελέτη της PESCO ως ενός μηχανισμού που μπορεί να ενισχύσει την συνεργασία των κρατών-μελών της Ευρώπης. Ειδικότερα, στο άρθρο του αναλύθηκαν οι σύγχρονες απειλές και προκλήσεις για το ευρωπαϊκό σύστημα ασφάλειας και ο αντίκτυπός τους στην ανάπτυξη της διεθνούς νομικής συνεργασίας των κρατών μελών της ΕΕ στον αμυντικό τομέα. Επιπλέον, ο μελετητής διερεύνησε τον μηχανισμό υλοποίησης της PESCO. Με την ολοκλήρωση της έρευνας ο μελετητής άφησε σαν ανοικτό θέμα την διερεύνηση των μελλοντικών σχέσεων Ευρώπης-Αμερικής τόσο στο πλαίσιο της PESCO όσο και εν γένει στο πλαίσιο της αμυντικής συνεργασίας.

Ο Biscop (2018, σ. 191, 194-95) εστίασε το ερευνητικό του ενδιαφέρον στον τρόπο με τον οποίο η PESCO μπορεί να συμβάλλει στην στρατιωτική αυτονομία της Ευρώπης. Ο μελετητής στο άρθρο του τονίζει ότι παρόλο που η PESCO μπορεί να βοηθήσει σημαντικά την Ευρώπη, η αναποφασιστικότητα της Ευρώπης θέτει πολλές

φορές εμπόδια στην εφαρμογή της. Σύμφωνα με τον μελετητή η Μόνιμη Δομημένη Συνεργασία (PESCO) είναι το μέσο για την επίτευξη της στρατηγικής αυτονομίας, όπως απαιτείται από την Παγκόσμια Στρατηγική της ΕΕ. Ο μελετητής άφησε σαν ανοικτό θέμα την διερεύνηση των επιπτώσεων της στρατηγικής αυτονομίας της Ευρώπης στις σχέσεις της με την Αμερική. Επίσης, ο μελετητής τόνισε ότι προκειμένου η Ευρώπη να πετύχει την μελλοντική στρατιωτική της αυτονομία θα πρέπει να θέσει τους κατάλληλους στόχους που θα πλαισιώνουν το όραμά της.

Το ερευνητικό ενδιαφέρον της Gotkowska (2019, σ. 11, 17-19) εστιάζει στα προβλήματα που έχει δημιουργήσει η PESCO. Ειδικότερα, η ερευνήτρια στο άρθρο της κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η δημιουργία της Μόνιμης Δομημένης Συνεργασίας (PESCO) τον Δεκέμβριο του 2017 δημιούργησε μια σειρά συζητήσεων και δράσεων που σχετίζονται με την ενίσχυση της κοινής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας της ΕΕ. Ωστόσο, ο συμβιβασμός γύρω από την PESCO αποκάλυψε στρατηγικές αποκλίσεις μεταξύ της Γαλλίας, της Γερμανίας και των χωρών της ανατολικής πλευράς που σχετίζονται με τις αντιλήψεις για απειλές και τις προκλήσεις, αλλά και με τις αντιλήψεις που σχετίζονται με την πολιτική ασφαλείας που θέλει να ακολουθήσει κάθε χώρα. Η ερευνήτρια με την ολοκλήρωση του άρθρου της άφησε σαν ανοικτό θέμα την διερεύνηση της επίδρασης της PESCO στις σχέσεις που αναπτύσσει η Ευρώπη με την Γαλλία, την Γερμανία και την Αμερική.

Το ερευνητικό ενδιαφέρον των Billon-Galland & Efstathiou (2019, σ. 2-3, 10-11) εστίασε στην διερεύνηση των έργων της PESCO αξιολογώντας την αποτελεσματικότητά τους. Το 2018, ξεκίνησαν 34 έργα ικανότητας στο πλαίσιο της PESCO. Οι μελετητές προβαίνοντας σε αξιολόγηση των έργων κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι: τα έργα της PESCO κατευθύνονται προς τη σωστή κατεύθυνση. Με την ολοκλήρωση της ερευνάς τους οι μελετητές άφησαν σαν ανοικτό θέμα την συστηματική διερεύνηση της αποτελεσματικότητας των έργων της PESCO με σκοπό να προταθούν βελτιώσεις.

Ο Coelmont (2017, σ. 149) εστίασε το ερευνητικό του ενδιαφέρον στην δημιουργική χρήση της Μόνιμης Δομημένης Συνεργασίας (PESCO), στον τομέα της άμυνας όπως αναφέρεται στη Συνθήκη της Λισαβόνας. Με βάση τη συνεχή βούληση των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) να συνεχίσουν τον

μετασχηματισμό των ενόπλων δυνάμεών τους οι μελετητές πρότειναν την δημιουργία μιας πολιτικής πλατφόρμας με σκοπό την αποτελεσματική στρατιωτική σύγκλιση. Με την ολοκλήρωση της ερευνάς του ο Coelmont (2017, σ. 165-167) άφησε σαν ανοικτό θέμα την διερεύνηση των στρατιωτικών δυνατοτήτων της Ευρώπης που πρέπει να ενισχυθούν στο πλαίσιο της PESCO προκειμένου η Ευρώπη να καταφέρει να γίνει στρατιωτικά ισχυρή.

Το ερευνητικό ενδιαφέρον των Hang-Handa & Navy (2018, σ. 13-15) εστίασε στην διερεύνηση της αμυντικής στρατιωτικής συνεργασίας της Ευρώπης σε συνάρτηση με την Ουγγαρία. Η αμυντική συνεργασία στην Ευρωπαϊκή Ένωση έλαβε νέα ώθηση το 2016. Από την εποχής της υιοθέτησης της παγκόσμιας στρατηγικής της ΕΕ, τα κράτη μέλη έχουν ενισχύσει τη συνεργασία της αμυντικής τους πολιτικής σε διάφορους τομείς. Οι μελετητές κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η επιτυχία της Ευρωπαϊκής αμυντικής στρατηγικής στο πλαίσιο της PESCO θα εξαρτηθεί από τη δέσμευση των κρατών μελών στις πρωτοβουλίες που δρομολογήθηκαν πρόσφατα.

Λαμβάνοντας υπόψη τις τελευταίες πρωτοβουλίες στην ευρωπαϊκή αμυντική συνεργασία, οι μελετητές διεξήγαγαν έρευνα προκειμένου να δουν πώς η κοινή γνώμη της Ουγγαρίας αντιλαμβάνεται το θέμα. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, το ουγγρικό κοινό, όπως και η κοινή γνώμη σε ευρωπαϊκό επίπεδο, τάσσεται υπέρ μιας ισχυρότερης ευρωπαϊκής αμυντικής συνεργασίας. Οι μελετητές με την ολοκλήρωση της ερευνάς τους αφήνουν σαν ανοικτό θέμα την διερεύνηση της κοινής γνώμης και άλλων ευρωπαϊκών χωρών πάνω στο θέμα της άμυνας και της συνεργασίας της Ευρώπης στον στρατιωτικό τομέα.

Οι Jurczyszyn & Terlikowski (2018, σ. 1-2) εστίασαν το ερευνητικό τους ενδιαφέρον στην διερεύνηση της αμυντικής πολιτικής της Γαλλίας στο πλαίσιο της PESCO. Οι μελετητές κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η Γαλλία θα προσεγγίσει επιλεκτικά την αμυντική συνεργασία σε επίπεδο ΕΕ. Σε αυτό το πλαίσιο η προτεραιότητα του Macron είναι πιθανότατα η ενίσχυση της διμερούς συνεργασίας με το Ηνωμένο Βασίλειο και τη Γερμανία. Ο μελετητής αφήνει σαν ανοικτό θέμα την περαιτέρω διερεύνηση των πιθανών σχέσεων που μπορούν να αναπτυχθούν μεταξύ της Γαλλίας και του Ηνωμένου Βασιλείου.

Το ερευνητικό ενδιαφέρον του Howorth (2019, σ. 62, 69-70) εστιάζει στην μελέτη της PESCO σε συνάρτηση με τις σχέσεις που έχει αναπτύξει και που επίσης πρόκειται να αναπτύξει στο μέλλον η Ευρώπη και οι ΗΠΑ. Ο μελετητής με την ολοκλήρωση της ερευνάς του αφήνει σαν ανοικτό θέμα την περαιτέρω διερεύνηση των σχέσεων Ευρώπης-ΗΠΑ όπως αυτές πρόκειται να διαμορφωθούν και να αλλάξουν στο πλαίσιο της PESCO.

Το ερευνητικό ενδιαφέρον του Żukrowska (2018, σ. 430-331, 440-441) εστιάζει στο τρόπο με τον οποίο η PESCO μπορεί να συμβάλλει στην στρατιωτική αυτονομία της Ευρώπης αλλά και στην δημιουργία μιας ολοκληρωμένης αμυντικής πολιτικής που θα δημιουργήσει πιο στενές σχέσεις μεταξύ των κρατών-μελών. Ο μελετητής τονίζει ότι τα κράτη-μέλη θα πρέπει να συνεργαστούν προκειμένου η Ευρώπη να πετύχει τους στόχους της στρατιωτικής της πολιτικής. Ως ανοικτό θέμα ο μελετητής αφήνει την διερεύνηση της πορείας των σχέσεων που θα αναπτυχθούν τόσο μεταξύ των κρατών-μελών της Ευρώπης όσο και μεταξύ Ευρώπης και ΗΠΑ.

Το ερευνητικό ενδιαφέρον του Zurek (2019, σ. 19-20) εστιάζει στην μελέτη των στρατιωτικών σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ Ευρώπης και Γερμανίας υπό της κυβερνήσεως της Merkel. Ο μελετητής κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η συνεργασία που έχει αναπτυχθεί μεταξύ της Ευρώπης και της Γερμανίας στο πλαίσιο της PESCO έχει βοηθήσει την Γερμανία να βελτιώσει την εξωτερική της πολιτική και να την επεκτείνει στην Αμερική και στην Ασία. Ως ανοικτό θέμα ο μελετητής αφήνει την περαιτέρω διερεύνηση των θετικών επιπτώσεων που αναμένεται να έχει η PESCO τόσο στις σχέσεις μεταξύ της Ευρώπης και της Γερμανίας όσο και στις σχέσεις Γερμανίας-ΗΠΑ και Γερμανίας-Ασίας.

Το ερευνητικό ενδιαφέρον του Lucarelli (2019, σ. 1, 9-10) εστιάζει στην διερεύνηση και στην κατανόηση του τρόπου που δημιουργήθηκε η PESCO δίνοντας βάση στις ιστορικές και στις πολιτικές συνθήκες που οδήγησαν στην ανάπτυξη του στρατιωτικού εγχειρήματος. Ο μελετητής αξιολογεί επίσης κριτικά τον ρόλο που έχει παίξει μέχρι στιγμής η PESCO στην ανάπτυξη της στρατιωτικής αυτονομίας αλλά και της στρατιωτικής δύναμης της Ευρώπης. Ο μελετητής αφήνει σαν ανοικτό θέμα την διερεύνηση των έργων της PESCO και πώς αυτά μπορούν να συμβάλλουν στην στρατιωτική συνοχή και στην στρατιωτική καινοτομία της Ευρώπης.

Το ερευνητικό ενδιαφέρον του Calistan (2019, σ. 1, 7-8) εστιάζει στις βελτιώσεις που χρειάζεται η στρατιωτική πολιτική της Ευρώπης. Ειδικότερα, ο μελετητής στο άρθρο του αναφέρει ότι η Ευρώπη χρειάζεται πρώτα μια αλλαγή της στρατιωτικής της νοοτροπίας καθώς οι πολιτικοί και οι υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων των κρατών-μελών γενικά, δεν έχουν την απαιτούμενη εκτίμηση που χρειάζεται η χάραξη στρατιωτικής στρατηγικής. Δεύτερον, ο μελετητής τονίζει ότι προκειμένου η PESCO να λειτουργήσει αποτελεσματικά είναι απαραίτητη η δημιουργία μιας επιτροπής σε στρατηγικό και πολιτικό επίπεδο, η οποία θα έχει μια διατμηματική ικανότητα να συνεργάζεται με θεσμικά όργανα της ΕΕ σε άλλες διαστάσεις. Ως ανοικτό θέμα ο μελετητής αφήνει την διερεύνηση των σχέσεων NATO-Ευρώπης στο πλαίσιο της PESCO υποστηρίζοντας ότι το NATO θα πρέπει να γίνει στρατιωτικός εταίρος της Ευρώπης.

Το ερευνητικό ενδιαφέρον των Peternej, Kurečić & Kozina (2019, σ. 1, 14-15) εστιάζει στην διερεύνηση της στρατιωτικής ολοκλήρωσης που μπορεί να φέρει η PESCO στα κράτη-μέλη της Ευρώπης. Ωστόσο, οι μελετητές στο άρθρο τους υποστηρίζουν ότι στην Ευρώπη δεν υπάρχει κοινό όραμα που να αφορά στο ρόλο της ΕΕ στην ασφάλεια και την άμυνα. Οι μελετητές αφήνουν σαν ανοικτό θέμα την διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο μπορούν να συνεργαστούν τα κράτη-μέλη στο πλαίσιο των έργων της PESCO.

Το ερευνητικό ενδιαφέρον του Ertuk (2018, σ. 1-2, 7-8) εστιάζει στην μελέτη της PESCO σε συνάρτηση με την ιστορική πορεία της Ευρωπαϊκής αμυντικής και στρατιωτικής πολιτικής προκειμένου να διαπιστώσει αν τελικά η PESCO εισάγει κάποιες καινοτομίες. Ο ερευνητής καταλήγει στο συμπέρασμα ότι PESCO έχει δώσει νέες δυνατότητες στην Ευρώπη ενισχύοντας την συνεργασία των κρατών-μελών. Επιπλέον, ο μελετητής πιστεύει ότι παρόλο που είναι ακόμη νωρίς η PESCO μπορεί να προσθέσει μια νέα διάσταση στις σχέσεις ΕΕ-Τουρκίας για λόγους αμυντικού εξοπλισμού και προστασίας των συνόρων. Ο μελετητής αφήνει ως ανοικτό θέμα την διερεύνηση της νέας οπτικής που θα μπορούσαν να πάρουν οι σχέσεις Ευρώπης-Τουρκίας στο πλαίσιο της PESCO.

Το ερευνητικό ενδιαφέρον του Loi (2018, σ. 9-10) εστιάζει στην διερεύνηση του μέλλοντος της Ευρωπαϊκής αμυντικής στρατηγικής στο πλαίσιο της PESCO. Ο μελετητής στο άρθρο του δίνει έμφαση στις σχέσεις Ευρώπης-Αμερικής και

Ευρώπης-Ηνωμένου Βασιλείου. Σαν ανοικτό θέμα αφήνει την μελλοντικής διερεύνηση της τροπής των σχέσεων μεταξύ Ευρώπης-Αμερικής και Ευρώπης-Ηνωμένου Βασιλείου υποστηρίζοντας ότι η αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ευρώπη θα επηρεάσει αρνητικά την λειτουργία και την αποτελεσματικότητα της PESCO.

Το ερευνητικό ενδιαφέρον του Stan (2018, σ. 125, 127-128) εστιάζει στον τρόπο που θα πρέπει να συνεργαστούν τα κράτη-μέλη προκειμένου η PESCO να πετύχει το στρατιωτικό όραμα της Ευρώπης. Ο μελετητής αφήνει σαν ανοικτό θέμα την περαιτέρω διερεύνηση των σχέσεων που μπορούν να αναπτυχθούν στο μέλλον μεταξύ των κρατών-μελών με σκοπό την καλύτερη στρατιωτική συνεργασία για την επίτευξη της στρατιωτικής αυτονομίας της Ευρώπης.

Το ερευνητικό ενδιαφέρον του Ling (2020, σ. 139, 140-145) εστιάζει στα οφέλη που μπορεί να φέρει η PESCO στην στρατιωτική αυτονομία της Ευρώπης και στο μέλλον της στρατιωτικής της κυριαρχίας. Ο μελετητής τονίζει ότι η PESCO μπορεί να βοηθήσει την Ευρώπη να ενδυναμώσει την στρατιωτική της πολιτική στο παγκόσμιο γεωπολιτικό γίγνεσθαι. Επιπλέον, ο μελετητής τονίζει ότι οι συνεργασίες που αναπτύσσονται μεταξύ των κρατών στο πλαίσιο της PESCO θα καθορίσουν σε σημαντικό βαθμό το μέλλον της στρατιωτικής συμμαχίας. Σαν ανοικτό θέμα ο μελετητής αφήνει την διερεύνηση του ρόλου των συμμετεχόντων κρατών στην αποτελεσματικότητα της μελλοντικής στρατιωτικής άμυνας της Ευρώπης.

Το ερευνητικό ενδιαφέρον του Van Han (2016, σ. 1, 12, 19-20) εστιάζει στον τρόπο που η έξοδος του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ευρώπη θα επηρεάσει τις σχέσεις των δύο χωρών σε επίπεδο στρατιωτικής συνεργασίας. Από τότε που το Ηνωμένο Βασίλειο ψήφισε να αποχωρήσει από την ΕΕ το 2016, τα κράτη μέλη της ΕΕ και τα θεσμικά όργανα της ΕΕ ξεκίνησαν να λαμβάνουν μέτρα για να ενισχύσουν τη στρατιωτική τους συνεργασία. Σαν ανοικτό θέμα ο μελετητής αφήνει την διερεύνηση της εξέλιξης των σχέσεων Ευρώπης-Ηνωμένου Βασιλείου στον τομέα της άμυνας.

Ο πίνακας 1 δείχνει ότι το ενδιαφέρον των μελετητών της διεθνούς βιβλιογραφίας εστιάζει κυρίως στην εξής θεματολογία: «Σχέσεις Ευρώπης-ΗΠΑ (καταμερισμός στρατιωτικών βαρών)» (20%), «Σκοπός, οφέλη και λειτουργία PESCO για την Ευρώπη/κράτη μέλη» (15%), «PESCO Ευρώπη, Γαλλία, Γερμανία» (12,5%).

Πίνακας 1: Άξονες ερευνητικού ενδιαφέροντος

Άξονες ερευνητικού ενδιαφέροντος	Αριθμός άρθρων	Ποσοστό
Σχέσεις Ευρώπης-ΗΠΑ (καταμερισμός στρατιωτικών βάρων)	8	20%
Στάσεις κρατών-μελών απέναντι στο εγχείρημα της PESCO	1	2,5%
Διαρθρωτικά εμπόδια στην υλοποίηση της ευρωπαϊκής άμυνας και των έργων της PESCO	1	2,5%
Προϋποθέσεις στρατιωτικής αυτονομίας Ευρώπης στο πλαίσιο της PESCO	1	2,5%
Διερεύνηση του ρόλου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σε σχέση με την PESCO/PESCO και θεσμική αρχιτεκτονική Ευρώπης	4	10%
Συζητήσεις και προβληματισμοί μεταξύ των κρατών -μελών της ΕΕ αναφορικά με την πρωτοβουλία της PESCO (έμφαση σε θέματα Γαλλίας και Πολωνίας	3	7,5%
Σκοπός, οφέλη και λειτουργία PESCO για την Ευρώπη/κράτη μέλη	6	15%
Αποτελεσματικότητα έργων PESCO	1	2,5%
PESCO Ευρώπη, Γαλλία, Γερμανία	5	12,5%
PESCO Ευρώπη, Γερμανία	1	2,5%
PESCO Ευρώπη, Ιρλανδία	1	2,5%
PESCO Ευρώπη, Σουηδία	1	2,5%
PESCO Ευρώπη, Μεγάλη Βρετανία	2	5%
PESCO Ευρώπη, Βουλγαρία	1	2,5%
PESCO Ευρώπη, Ουγγαρία	1	2,5%
PESCO Ευρώπη, Τουρκία	1	2,5%
PESCO Ευρώπη-Αμερική, Ευρώπη-Ηνωμένο Βασίλειο	1	2,5%

PESCO συνεργασία κρατών-μελών	1	2,5%
-------------------------------	---	------

Ο πίνακας 2 δείχνει ότι τα ανοικτά θέματα που αφήνουν οι μελετητές για διερεύνηση είναι τα εξής: «Επίδραση της PESCO στις σχέσεις Ευρώπης-ΗΠΑ» (22,5%), «Διερεύνηση των μελλοντικών σχέσεων της Ευρώπης και του Ηνωμένου Βασιλείου στον τομέα της άμυνας» (10%), «Συνεργασία κρατών-μελών» (17,5%).

Πίνακας 2: Ανοικτά θέματα προς διερεύνηση

Ανοικτά θέματα προς διερεύνηση	Αριθμός άρθρων	Ποσοστό
Επίδραση της PESCO στις σχέσεις Ευρώπης-ΗΠΑ	9	22,5%
Διερεύνηση της επίδρασης της PESCO στην στρατιωτική αυτονομία της Ευρώπης	3	7,5%
Διερεύνηση των μελλοντικών σχέσεων της Ευρώπης και του Ηνωμένου Βασιλείου στον τομέα της άμυνας	4	10%
Διερεύνηση της αποτελεσματικότητας των μηχανισμών που εφαρμόζονται σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο	1	2,5%
Ο ρόλος των θεσμών και του Ευρωπαϊκού κοινοβουλίου στα ζητήματα της ασφάλειας της Ευρώπης	3	7,5%
Διερεύνηση των αντικρουόμενων συμφερόντων και προσδοκιών και των άλλων κρατών-μελών της Ευρώπης σε σχέση με την PESCO	1	2,5%
PESCO και σχέσεις Ευρώπης-Ιρλανδίας	1	2,5%
Συνεργασία κρατών-μελών	7	17,5%
Δημιουργία στρατηγικής ηγεσίας Γαλλίας-Γερμανίας	2	5%
Διερεύνηση των σχέσεων Ευρώπης-Σουηδίας στο πλαίσιο της PESCO	1	2,5%
Διερεύνηση των σχέσεων της Βουλγαρίας με τη Γερμανία και την Γαλλία στο πλαίσιο της PESCO	2	5%
Διερεύνηση σχέσεων Γαλλίας, Γερμανίας, NATO	2	5%
Διερεύνηση της αποτελεσματικότητας των έργων της PESCO με σκοπό να προταθούν βελτιώσεις	2	5%
Διερεύνηση σχέσεων Γαλλίας-Ηνωμένου Βασιλείου	1	2,5%
Διερεύνηση της νέας οπτικής που θα μπορούσαν να πάρουν οι σχέσεις Ευρώπης-Τουρκίας στο πλαίσιο της PESCO	1	2,5%

Κεφάλαιο τρίτο

3.1 Ιστορική αναδρομή

Στο παρόν κεφάλαιο επιχειρείται να γίνει μια σύντομη ιστορική αναδρομή στην Ευρωπαϊκή αμυντική πολιτική με σκοπό να κατανοήσουμε πώς η Ευρωπαϊκή Ένωση έφτασε στην δημιουργία της Μόνιμης Διαρθρωμένης Συνεργασίας (PESCO).

Με την Συνθήκη του Μάαστριχτ που υπογράφηκε το 1992 και τέθηκε σε εφαρμογή το 1993. Εκείνη την περίοδο το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Μάαστριχτ έθεσε τα θεμέλια για μια πολιτική Ένωση με τη δημιουργία μιας κοινής εξωτερικής πολιτικής ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) και την έναρξη μιας κοινής αμυντικής πολιτικής, ως τον δεύτερο πυλώνα της Συνθήκης του Μάαστριχτ (Council of the European Communities, 1992).

Αυτή η σημαντική δράση προς μια βαθύτερη συνεργασία στον αμυντικό τομέα συνέβη για δύο βασικούς λόγους. Πρώτον, το τέλος της διπολικής εποχής (πτώση του τοίχους του Βερολίνου και διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης) καθόρισε την εμφάνιση νέων εσωτερικών και εξωτερικών απειλών για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Αυτό κατέστησε σαφές στα κράτη μέλη ότι ο διαχωρισμός μεταξύ της πολιτικής σφαίρας και της στρατιωτικής σφαίρας ήταν κάτι ιδιαίτερα επιβλαβές. Δεύτερον, ο κατακερματισμός των απειλών της διεθνούς ασφάλειας επέτρεψε στις ΗΠΑ να επιβάλουν στους διεθνείς εταίρους τους μια μεγαλύτερη κατανομή ευθυνών και μια εξισορρόπηση των στρατιωτικών επιβαρύνσεων μεταξύ των συμμαχικών χωρών (Bengtsson, 2009, σ. 44-47).

Μόνο με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ το 1997, και αργότερα, μετά το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κολωνίας τον Ιούνιο του 1999, τα κράτη μέλη αποφάσισαν να ακυρώσουν το όραμα ένταξης της Δυτικής Ευρωπαϊκής Ένωσης, μεταφέροντας όλες τις στρατιωτικές λειτουργίες της Δυτικής Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τις αποστολές του Petersberg στην ΕΕ. Η διαδικασία μεταφοράς αρμοδιοτήτων ολοκληρώθηκε το 2001 με τη Συνθήκη της Νίκαιας που τέθηκε σε ισχύ το 2003 (Bengtsson, 2009, σ. 44-47).

Το 1999 η ΕΕ δημιούργησε την Ευρωπαϊκή Πολιτικής Ασφαλείας και Άμυνας. Παρά τις δραματικές αλλαγές στην παγκόσμια ασφάλεια από το 1999, με πολλούς τρόπους η Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΕΠΑΑ) υπήρξε επιτυχής. Η ΕΕ βοήθησε στην επίλυση των συγκρούσεων και στην οικοδόμηση της ειρήνης με την ανάπτυξη στρατιωτών, αστυνομικών και διπλωμάτων σε ζώνες κρίσης στα Βαλκάνια, τον Καύκασο, τη Μέση Ανατολή, την Αφρική και την Ασία. Ωστόσο, τα πρώτα δέκα χρόνια της λειτουργίας της ΕΠΑΑ δείχνουν ότι παρεμποδίστηκε από ορισμένες βασικές αδυναμίες, όπως η έλλειψη πόρων και η διαλείπουσα πολιτική υποστήριξη από τις κυβερνήσεις της ΕΕ (Grevy, Hely & Keohane, 2002, σ. 21-23.).

Το 2002 είναι σημείο ορόσημο για την ΕΠΑΑ καθότι υπογράφηκε η συμφωνία «Berlin Plus» επιτρέποντας τη χρήση δομών, μηχανισμών και περιουσιακών στοιχείων του NATO για την εκτέλεση αποστολών ΕΠΑΑ.¹ Το 2003 υιοθετήθηκε η Ευρωπαϊκή Στρατηγικής Ασφαλείας. Ακολούθως, το 2004 δημιουργήθηκε το Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας για την υποστήριξη των κρατών-μελών να βελτιώσουν τις στρατιωτικές τους δυνατότητες. Το 2013 ήταν επίσης ένα σημείο ορόσημο στην ιστορία της Ευρωπαϊκής Αμυντικής Πολιτικής καθότι για πρώτη φορά μετά την έναρξη ισχύος της Συνθήκης της Λισαβόνας, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ξεκίνησε να προσδιορίζει τις προτεραιότητες τους αναφορικά με την ευρωπαϊκή άμυνα και ασφάλεια. Οι εν λόγω προτεραιότητες σύμφωνα με την Ευρώπη μπορούν να επιτευχθούν αν: α) δοθεί έμφαση στην αποτελεσματικότητα της πολιτικής ασφάλειας και άμυνας και β) ενισχυθεί η ανάπτυξη ικανοτήτων και η αμυντική βιομηχανία της Ευρώπης (European Council, 2020).

¹ Η συμφωνία περιελάμβανε ρήτρα αμοιβαίας άμυνας που θέτει τα θεμέλια για τη δημιουργία της Δυτικής Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ), η οποία παρέμεινε μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1990, μαζί με το NATO, το κύριο φόρουμ για διαβούλευση και διάλογο για την ασφάλεια και την άμυνα στην Ευρώπη (European Union External Action, 2016).

Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και τις επακόλουθες συγκρούσεις στα Βαλκάνια, κατέστη σαφές ότι η ΕΕ πρέπει να αναλάβει τις ευθύνες της στον τομέα της πρόληψης των συγκρούσεων και της διαχείρισης κρίσεων (Bengtsson, 2009, 78-79).

Τέλος το 2016 ένα έτος πριν την επίσημη θεσμοθέτηση της Μόνιμης Διαρθρωμένης Συνεργασίας (PESCO) το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τόνισε την ανάγκη ενίσχυσης της ασφάλειας και της άμυνας της Ευρώπης θέτοντας τις εξής τρεις προτεραιότητες: α) την παγκόσμια στρατηγική της ΕΕ στον τομέα της ασφάλειας και της άμυνας, β) το ευρωπαϊκό σχέδιο δράσης για την άμυνα και γ) την εφαρμογή του κοινού συνόλου προτάσεων που θα ακολουθήσουν την κοινή δήλωση ΕΕ-NATO που υπεγράφη στη Βαρσοβία τον Ιούλιο του 2016 (European Council, 2020).

3.2 Τι είναι η PESCO

Η Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία (PESCO) δίνει στα κράτη μέλη την δυνατότητα να αναπτύξουν μια κοινή αμυντική πολιτική επενδύοντας σε κοινά σχέδια και ενισχύοντας παράλληλα την κατάσταση ετοιμότητάς των ένοπλων δυνάμεων τους. Το 2017 σημειώθηκε εντατικοποίηση των συζητήσεων και των δράσεων που αποσκοπούν στην ενίσχυση της πολιτικής ασφάλειας και άμυνας της ΕΕ. Το αποκορύφωμα ήταν η ενεργοποίηση της Μόνιμης Δομημένης Συνεργασίας στον τομέα της ασφάλειας και της άμυνας (PESCO)²(Φούκας, 2017, σ. 31).

Η παγκόσμια στρατηγική της ΕΕ 2016 ορίζει ότι η Ευρώπη θα πρέπει να καταστεί μια υπερδύναμη ικανή να προστατευθεί, να προωθήσει την ολοκλήρωση, να αντιμετωπίσει τις απειλές για την ασφάλεια και να διασφαλίσει τη σταθερότητα και την ασφάλεια εκτός των συνόρων της. Για να γίνει όλο αυτό, η ΕΕ θα πρέπει να έχει αξιόπιστες στρατιωτικές δυνατότητες που ενισχύουν την δύναμή της. Έτσι, η PESCO προέκυψε ως αναγκαιότητα προκειμένου η Ευρώπη να καταστεί ένας ισχυρός στρατιωτικός παράγοντας (Φούκας, 2017, σ. 28-29).

Ο συμβιβασμός γύρω από την PESCO και οι συζητήσεις για το μέλλον της πολιτικής ασφάλειας και άμυνας της ΕΕ δημιούργησε ανησυχητικές τάσεις στην Ευρώπη. Αρχικά, λόγω των στρατηγικών διαφορών μεταξύ των κρατών μελών που αποτελούν τους ακρογωνιαίους λίθους της ευρωπαϊκής ασφάλειας, της Γαλλίας, της Γερμανίας και της Πολωνίας. Δεύτερον, η διαδικασία έχει συμβάλλει στην ανάδυση του αυξανόμενου χάσματος που υπάρχει μεταξύ της πολιτικής ρητορικής στην (Δυτική) Ευρώπη και της στρατιωτικής πραγματικότητας. Οι πολιτικές αφηγήσεις σχετικά με την «στρατηγική αυτονομία» της Ευρώπης και την υποτιθέμενη «απόσυρση από την Ευρώπη» των ΗΠΑ έχουν αποκαλύψει τις έντονες ελλείψεις των ευρωπαϊκών στρατιωτικών δυνατοτήτων και την αύξηση της στρατιωτικής παρουσίας των ΗΠΑ στην ήπειρο (Gotkowska, 2019, σ. 17-19).

² Η PESCO υπογράφηκε το 2007, τέθηκε σε ισχύ το 2009 και θεσμοθετήθηκε το 2017 με την συμμετοχή 25 κρατών μελών (εκτός της Μάλτας, της Δανίας και του Ηνωμένου Βασιλείου) (Υπουργείο Άμυνας, 2019).

Η PESCO έχει ως στόχο να επιτρέψει στενότερη στρατιωτική συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ που είναι έτοιμα και πρόθυμα να τηρήσουν ένα σύνολο συμφωνημένων δεσμεύσεων. Μετά από αρκετούς μήνες συζητήσεων, είκοσι πέντε κράτη μέλη δήλωσαν τη συμμετοχή τους στην πρωτοβουλία, δηλαδή όλα τα μέλη της ΕΕ με εξαίρεση το Ηνωμένο Βασίλειο, τη Δανία και τη Μάλτα. Η συμφωνία για την PESCO σε αυτή τη μορφή σήμανε μια νίκη για μια συνεκτική πολιτική προσέγγιση για την ενίσχυση της στρατιωτικής συνεργασίας στην ΕΕ. Η συμμετοχή σχεδόν όλων των κρατών μελών της ΕΕ οδήγησε σε δεσμεύσεις τις οποίες πρέπει να εκπληρώσουν οι συμμετέχοντες. Αυτές περιλαμβάνουν τις αμυντικές δαπάνες, την συνεργασία για την ανάπτυξη νέων στρατιωτικών δυνατοτήτων και την κάλυψη των υπάρχουσών ελλείψεων (Gotkowska, 2019, σ. 19).

Η Ευρώπη με την PESCO φιλοδοξεί να πετύχει τους στόχους της παγκόσμιας στρατηγικής της για την ασφάλεια και την άμυνα. Ειδικότερα, οι βασικοί στόχοι της PESCO είναι οι ακόλουθοι: α) η ενδυνάμωση της ασφάλειας της ΕΕ, β) η αύξηση της αυτόνομης αμυντικής/στρατιωτικής παρουσίας της ΕΕ στο παγκόσμιο περιβάλλον, γ) η ανάπτυξη συνεργασιών με σκοπό τις κοινές επενδύσεις στην τεχνολογική ανάπτυξη και την καινοτομία των αμυντικών δυνατοτήτων και δ) η καλύτερη αξιοποίηση του προϋπολογισμού για τις αμυντικές δαπάνες (European Council, 2013).

Για την επίτευξη των παραπάνω στόχων η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει αναπτύξει 47 έργα στο πλαίσιο της PESCO που καλύπτουν τομείς όπως η εκπαίδευση, η γη, η ναυτιλία, ο αέρας, ο κυβερνοχώρος. Διαφορετικά κράτη-μέλη είναι υπεύθυνα για την διεκπεραίωση των 47 έργων. Τα κράτη μέλη έχουν την δικαιοδοσία να συμφωνήσουν να συμπεριλάβουν και άλλα κράτη μέλη στην διεκπεραίωση των έργων που συμμετάσχουν (PESCO, 2019).

Για την εφαρμογή της PESCO έχει αναπτυχθεί συνεργασία μεταξύ ήδη υπάρχοντων θεσμικών οργάνων, μέσων και μηχανισμών της ΕΕ. Σε αυτό το πλαίσιο, η Συντονισμένη Ετήσια Επισκόπηση (CARD/Coordinated Annual Review), ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας (EDA) και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας συνεργάζονται για να βοηθήσουν τους συμμετέχοντες της PESCO στην παροχή βοήθειας για την ανάπτυξη των αμυντικών τους δυνατοτήτων. Αυτό συνεπάγεται τη δέσμευση για μια ενισχυμένη ευρωπαϊκή άμυνα σε τεχνολογική και βιομηχανική βάση (EDTIB). Επίσης, προκειμένου να βελτιωθεί η ικανότητα διαχείρισης κρίσεων της ΕΕ το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο καθιέρωσε το Στρατιωτικό Επιτελείο MPCC το

οποίο λειτουργεί υπό τον πολιτικό έλεγχο της Επιτροπής Πολιτικής και Ασφάλειας (ΕΠΑ) (European Parliament, 2019).

Η PESCO μπορεί να ανοίξει το δρόμο για τη δημιουργία ενός ευρωπαϊκού στρατού (πανευρωπαϊκό κέντρο στρατιωτικής εκπαίδευσης, κοινά πρότυπα για στρατιωτική ραδιοεπικοινωνία, δημιουργία μιας ευρωπαϊκής ιατρικής μονάδας υπό την ηγεσία της Γερμανίας, μια πρωτοβουλία για τη δημιουργία ταχύτερων δυνάμεων αντιμετώπισης κρίσεων και ανταλλαγής πληροφοριών σχετικά με απειλές στον κυβερνοχώρο, υποβρύχια drones) (DW, 2018).

3.2.1 Πολιτικοί παράγοντες που οδήγησαν στην δημιουργία της PESCO

Η πολιτικές του Trump, του Erdogan και το Brexit είναι μεταξύ των πολλών παραγόντων που οδήγησαν στην δημιουργία της PESCO. Επίσης, στους παράγοντες ώθησης για την δημιουργία της PESCO περιλαμβάνονται: η συνεχώς αυξανόμενη δύναμη της Ρωσίας που πρωτοστατεί στην παγκόσμια πολιτική, η αποσταθεροποίηση στις γειτονίες της Ευρώπης, η μετανάστευση, η τρομοκρατία, οι κυβερνητικές απειλές και η ανάγκη για ενοποίηση της ψηφιακής άμυνας καθώς και η κρίση στη Λιβύη. Αντιμέτωποι με αυτό το διεθνές περιβάλλον, οι Ευρωπαίοι έχουν την υποχρέωση να δώσουν προτεραιότητα στην ασφάλεια. Οι παράγοντες που οδήγησαν στην δημιουργία της PESCO αναλύονται συνοπτικά στις επόμενες παραγράφους (Arteaga, 2018, σ. 2-3).

Ο ανορθολογισμός του Trump και η αποστροφή του στην ΕΕ εκφράζεται μέσα από έναν αντιπαραγωγικό εμπορικό πόλεμο, από απόπειρες τερματισμού της πυρηνικής συμφωνίας του Ιράν και από υπονόμηση της σχέσης ΕΕ-NATO. Ενώ η ΕΕ προωθεί την πολυμέρεια και τα κοινά οφέλη, ο Trump εκπροσωπεί την αμερικανική πολιτική που έχει αντίθετες απόψεις. Αυτές οι αντιφατικές απόψεις κινδυνεύουν να διαλύσουν τη διατλαντική σχέση (Aydın-Düzgit & Marrone, 2018, σ. 4).

Από την άλλη ο Erdogan την περίοδο της δημιουργίας της PESCO αναζητούσε νέους συμμάχους. Μια υποθετική μελλοντική συμμαχία θα μπορούσε να υπάρξει μεταξύ της Τουρκίας και της Κίνας με την εισχώρηση της Τουρκίας στον Οργανισμό Συνεργασίας της Σαγκάης. Η Κίνα επιθυμεί να συζητήσει την ένταξη της Τουρκίας στον Οργανισμό Συνεργασίας της Σαγκάης. Κατά συνέπεια, η ΕΕ ενδέχεται να χάσει έναν σημαντικό στρατηγικό και οικονομικό εταίρο. Για να αποφευχθεί αυτό το

αποτέλεσμα, η ΕΕ πρέπει να είναι ελκυστική για την Τουρκία και ειδικά για τον Erdogan, εφευρίσκοντας και εφαρμόζοντας win-win λύσεις (Anadolou Agency, 2017, σ. 5).

Με το Ηνωμένο Βασίλειο εκτός της ΕΕ, η θέση της Ένωσης στο Συμβούλιο των Ηνωμένων Εθνών (UNSC) είναι ασθενέστερη. Το Ηνωμένο Βασίλειο φαίνεται τώρα να υποστηρίζει περισσότερο τις Ηνωμένες Πολιτείες, των οποίων η εχθρότητα προς τον ΟΗΕ εκδηλώθηκε αποσύροντας τις Ηνωμένες Πολιτείες από μια σειρά συμφωνιών, όπως η UNESCO (2017) και το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (2018). Με μια αδύναμη ΕΕ αυτή η κατάσταση μπορεί να επιδεινωθεί μόνο, με την λήψη αποφάσεων της Κίνας και της Ρωσίας κάτι που μπορεί να έχει σοβαρές συνέπειες στα συμφέροντα της ΕΕ.

Επιπλέον, το Ηνωμένο Βασίλειο ήταν επίσης ένας από τους μεγαλύτερους επενδυτές σε στρατιωτικές δυνατότητες άμυνας και ανθρώπινους πόρους της ΕΕ. Το 2017 το Ηνωμένο Βασίλειο συνέβαλε στην αεροπορική εκστρατεία κατά του ISIS και εκπαίδευσε 60.000 μέλη των ιρακινών δυνάμεων ασφαλείας. Με το Brexit, οι αμυντικές δυνατότητες της ΕΕ θα μειωνόντουσαν κατά 20 τοις εκατό (European Parliament, 2019).

Τόσο η κρίση του ευρώ όσο και η μεταναστευτική κρίση, μαζί με την άνοδο του ευρωσκεπτικισμού, σηματοδότησαν την κατάρρευση της ΕΕ, όπως φάνηκε στην Διάσκεψη Κορυφής της Μπρατισλάβα. Στην Διάσκεψη Κορυφής της Μπρατισλάβα τα κράτη μέλη συμφώνησαν ότι έχουν κοινές ανησυχίες σχετικά με την στρατιωτική τους ασφάλεια, δεν συμφώνησαν για κοινές λύσεις. Ένα χρόνο μετά, οι ηγέτες του Visegrad απείλησαν την αποσύνθεση της ΕΕ. Οι δύο διαφοροποιημένες πολιτικές ένταξης της ΕΕ, η ONE (για την κρίση του ευρώ) και η συνθήκη του Σένγκεν (για την κρίση της μετανάστευσης), απέτυχαν να προωθήσουν την ολοκλήρωση και την ενότητα εντός της Ευρώπης. Η λογική της διεθνούς στρατιωτικής συνεργασίας στο πνεύμα που επιβάλλει η PESCO και η ώθηση για την ολοκλήρωση των στρατιωτικών πόρων, αναμενόταν και συνεχίζει να αναμένεται να οδηγήσουν σε αλληλεγγύη, ασφάλεια και ανεξαρτησία (Billon-Galland & Quencez, 2017).

Η στρατηγική εσωτερικής ασφάλειας της ΕΕ 2015-2020 διατύπωσε τη δέσμευση των κρατών μελών και των θεσμικών οργάνων της ΕΕ για την από κοινού

αντιμετώπιση της τρομοκρατίας, της ισλαμικής ριζοσπαστικοποίησης, του εγκλήματος στον κυβερνοχώρο, της παράνομης μετανάστευσης και άλλων σοβαρών ζητημάτων. Δεδομένου ότι αυτές οι προκλήσεις δεν περιορίζονται στην εσωτερική ασφάλεια της Ευρώπης, η επικοινωνία και ο συντονισμός μεταξύ των κρατών μελών για την αντιμετώπιση των παραπάνω θεμάτων κρίθηκαν απαραίτητα. Για παράδειγμα, έργα της PESCO, όπως η αντιμετώπιση των απειλών του κυβερνοχώρου, έχουν ως στόχο να βοηθήσουν τα κράτη μέλη και τα θεσμικά όργανα της ΕΕ στην ανάπτυξη της ανθεκτικότητας στον κυβερνοχώρο (Billon-Galland & Quencez, 2017).

Η Διακήρυξη της Ρώμης 2017 αναφέρει ότι η ασφάλεια των πολιτών και των συνόρων είναι ένα συλλογικό αγαθό του οποίου η προστασία απορρέει από την ενότητα. Τα κράτη μέλη δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν αυτές τις προκλήσεις μόνα τους, πράγμα που σημαίνει ότι η εσωτερική και εξωτερική ασφάλεια πρέπει να θεωρούνται ένα και το αυτό. Η δημιουργία της PESCO αποδεικνύει ότι η ασφάλεια και η άμυνα σχετίζονται στενά. Αυτή η άποψη υποστηρίχτηκε έντονα από κάποια κράτη που ζήτησαν ένα κοινό στρατιωτικό πλαίσιο, όπως η Τσεχία και η Γερμανία. Επιπλέον, την περίοδο, που διεξάγονταν συζητήσεις για την δημιουργία της PESCO το Ευρωβαρόμετρο είχε δείξει ότι οι μισοί από τους πολίτες της ΕΕ θέλουν μια κοινή εξωτερική πολιτική και την δημιουργία ενός ισχυρού στρατού προκειμένου να εξασφαλιστεί το δημόσιο αγαθό της ασφάλειας (Beckmann & Kemping, 2017, σ. 1-2).

3.3Η PESCO στο πλαίσιο της κοινής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας (αναφορά σε άρθρα Συνθήκης Λισαβόνας)

Ο πρωταρχικός στόχος της Συνθήκης της Λισαβόνας³, που υπογράφηκε το 2009, ήταν να δώσει στην Ευρώπη την δυνατότητα να γίνει ένας πιο αποτελεσματικός παγκόσμιος παίκτης. Η PESCO, εισήχθη από τη Συνθήκη της Λισαβόνας για την Ευρωπαϊκή Ένωση (άρθρα 42.6, 46 και Πρωτόκολλο 10), με σκοπό την εμβάθυνση της αμυντικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ που είναι ικανά και πρόθυμα να το πράξουν (Φούκας, 2017, σ.31).

Το Πρωτόκολλο 10 της Συνθήκης της Λισαβόνας αποτελείται από τρία άρθρα που αφορούν στην PESCO. Το πρώτο άρθρο ορίζει τις δεσμεύσεις των κρατών-μελών που θέλουν να πάρουν μέρος στην PESCO. Μεταξύ των σημαντικότερων συγκαταλέγονται: η εντατική ανάπτυξη των αμυντικών δυνατοτήτων του κάθε κράτους μέλους (αυτή η ανάπτυξη μπορεί να προέλθει μέσω της στήριξης που παρέχεται στα κράτη στο πλαίσιο ευρωπαϊκών προγραμμάτων χρηματοδότησης για την ανάπτυξη των εθνικών στρατιωτικών εξοπλισμών και προμηθειών) και η δυνατότητα των κρατών να παρέχουν μάχιμες μονάδες για τις προβλεπόμενες αποστολές (Πρωτόκολλο 10 Συνθήκης Λισαβόνας).

Το δεύτερο άρθρο επίσης επεκτείνεται στις δεσμεύσεις των κρατών μελών που αποφασίζουν να συμμετέχουν στην PESCO. Μεταξύ αυτών των δεσμεύσεων σύμφωνα με το άρθρο 2 της Συνθήκης της Λισαβόνας συγκαταλέγονται: η συνεργασία των κρατών για την επίτευξη των συμφωνημένων στόχων άμυνας, η εναρμόνιση και ο συντονισμός των στρατιωτικών αναγκών τους, η θέσπιση μέτρων για την ενίσχυση των παραμέτρων που αφορούν στην διαθεσιμότητα, την διαλειτουργικότητα και την ευελιξία. Τέλος στο τρίτο άρθρο ορίζεται πώς ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας αξιολογεί την συμμετοχή των κρατών μελών στον στρατιωτικό τομέα της ΕΕ.

Ο Moravesik (1993, σ. 473-474) όρισε την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση ως μια διαδικασία όπου τα έθνη-κράτη είναι αυτά που αποφασίζουν για την διαδικασία της

³ Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το οποίο συστάθηκε στη Λισαβόνα στις 18 και 19 Οκτωβρίου του 2007 ενέκρινε τη νέα μεταρρυθμιστική συνθήκη που ονομάζεται «Συνθήκη της Λισαβόνας», η οποία αντικαθιστά το σχέδιο Συνθήκης για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης. Αυτή η νέα συνθήκη εισάγει τροποποιήσεις τόσο στη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (Συνθήκη του Μάαστριχτ) όσο και στη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (Συνθήκη της Ρώμης).

ολοκλήρωσης ανάλογα με τα εθνικά τους συμφέροντα. Σε έναν συγκεκριμένο τομέα πολιτικής, όπως είναι ο στρατιωτικός τομέας, αν ο κοινός σκοπός ευνοεί και έχει οφέλη για όλα τα κράτη μέλη τότε η κοινή πολιτική μπορεί να ευδοκιμήσει (Moravcsik, 1993, σ. 523-524). Η PESCO και η ιδέα της ενισχυμένης συνεργασίας εντάσσονται σαφώς στον φιλελεύθερο μοντέλο διακυβερνητικών αρχών καθώς δίνει μια ευελιξία στα κράτη-μέλη να αποφασίσουν σε πόσο θέλουν να συνεισφέρουν στο μέλλον της ασφάλειας και της άμυνας της Ευρώπης. Με άλλα λόγια, τα συνεισφέροντα κράτη θα να είναι σε θέση να αναπτύξουν αμυντικούς μηχανισμούς μόνο όταν αυτοί οι κρατικοί μηχανισμοί άμυνας δεν αποτελούν απειλή για την κρατική κυριαρχία (Ertürk, 2018, σ. 1-2).

Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η PESCO είναι αμφιλεγόμενη. Από τη μία πλευρά, οι Η.Π.Α. επιθυμούν μεγαλύτερο επιμερισμό των στρατιωτικών βαρών από τους Ευρωπαίους συμμάχους, ενώ ανησυχούν για μεγαλύτερη ευρωπαϊκή στρατιωτική αυτοκρατορία που θα υπονόμει την επιρροή των ΗΠΑ και του NATO, στην Ευρώπη και τα κράτη μέλη της. Από την άλλη πλευρά, η ΗΠΑ θέλουν να αξιοποιήσουν την συμμαχία PESCO ως μέσο για τη στήριξη της ευρωπαϊκής «στρατηγικής αυτονομίας» (Leuprecht & Hamilton, 2013, σ. 1837-1838).

Κεφάλαιο τέταρτο

4.1 Οφέλη για τα κράτη-μέλη από την PESCO

Η στρατηγική αβεβαιότητα που δημιουργεί η κυβέρνηση Trump σχετικά με τη διαρκή δέσμευση της Αμερικής στην υπεράσπιση κοινών περιφερειακών και διεθνών συμφερόντων, ενισχύει τις στενότερες συνεργίες μεταξύ συμμάχων εκτός των ΗΠΑ (Leuprecht & Hataley, 2019). Με την εκλογή του Donald Trump οι ΗΠΑ ξεκίνησαν απομακρύνονται από τις παγκόσμιες αμυντικές πρωτοβουλίες (Allison 2018, σ. 124). Η προσέγγιση του Trump στην πραγματικότητα χαρακτηρίζεται σαν μία συνέχεια των πρωτοβουλιών της εποχής του Obama κατά την διάρκεια της οποίας οι ΗΠΑ διατήρησαν μια συνεπή πολιτική «ρεαλισμού», επιλέγοντας να απομακρυνθούν από τις παγκόσμιες κρίσεις λόγω της ύπαρξης εσωτερικών εγχώριων παραγόντων (Dombrowski Reich, 2018, σ. 56-57).

Τα κράτη μέλη του NATO, ατομικά και συλλογικά, διαπιστώνουν ότι η εξωτερική τους πολιτική, η ασφάλεια και η άμυνα αποσυνδέονται ολοένα και περισσότερο από αυτήν των ΗΠΑ για πρώτη φορά μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και την άνοδο των ΗΠΑ από μια περιφερειακή δύναμη στην κυρίαρχη υπερδύναμη του 20ου αιώνα. Ταυτόχρονα, η αναδυόμενη δομή δικτύου πολλών παικτών μεταξύ των συμμάχων των ΗΠΑ υποδηλώνει ότι η σχέση μεταξύ των μελών της συμμαχίας, που δεν ανήκουν στις ΗΠΑ, μεταξύ του Καναδά και της ΕΕ, και μεταξύ του Καναδά και επιλεγμένων κρατών μελών της ΕΕ, γίνεται πραγματικά πιο ανθεκτική. Η PESCO αποτελεί παράδειγμα αυτού του αναδυόμενου δικτύου πολλών παικτών: είναι η πρώτη δεσμευτική συνθήκη για την ασφάλεια εντός της ΕΕ, στην οποία συμμετέχουν 25 κράτη μέλη της ΕΕ (Biscop, 2012, σ. 1297-1300).

Τα κράτη μέλη που συμμετέχουν στην PESCO έχουν πολλά οφέλη. Ένα από τα πιο σημαντικά οφέλη είναι η συμμετοχή τους στην ευρωπαϊκή χρηματοδότηση για την ανάπτυξη των αμυντικών τους ικανοτήτων στο πλαίσιο της κοινής αμυντικής τους πολιτικής. Η PESCO στοχεύει στην ενίσχυση της ευρωπαϊκής αμυντικής συνεργασίας κάτι που δεν μπορούσε να επιτευχθεί παλαιότερα στο πλαίσιο της κοινής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας (ΚΠΑΑ) και της ευρωπαϊκής πολιτικής

ασφάλειας και άμυνας (ΕΠΑΑ) (Biscop, 2012). Επιπλέον, η PESCO δίνει την δυνατότητα στα συμμετέχοντα κράτη μέλη να αποκτήσουν αυτονομία και ανεξαρτησία από το ΝΑΤΟ⁴ (Φούκας, 2017, σ. 31, 34).

Μια πιο προσεκτική ματιά δείχνει ότι η PESCO δημιουργεί διαφορετικά οφέλη για τα κράτη μέλη στο επίπεδο της ευρωπαϊκής άμυνας. Πρώτον, η συμμετοχή στην PESCO είναι εθελοντική για τα μέλη της ΕΕ, κάτι που αποσκοπεί στην αποφυγή προβλημάτων δέσμευσης. Δεύτερον, η ελάχιστη συγκέντρωση πόρων που διατίθενται PESCO με βάση την εθελοντική ρύθμιση δείχνει ότι η PESCO αξιοποιεί τα υπάρχοντα θεσμικά όργανα της ΕΕ. Τα κράτη δεν χρειάζεται να δεσμεύσουν τους πόρους τους και τη χρηματοδότησή τους. Ωστόσο, όλες οι συμφωνίες στο πλαίσιο της PESCO, που επιλέγουν τα κράτη να συνάψουν, είναι νομικά δεσμευτικές. Και τα 25 μέλη οφείλουν να υποβάλουν ένα Εθνικό Σχέδιο Εφαρμογής που περιγράφει την ετήσια πρόοδο προκειμένου να διασφαλιστεί ότι τηρούν τις συμφωνίες PESCO (European Commission, 2019).

Επιπλέον, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η PESCO ως ένα φιλόδοξο, δεσμευτικό και χωρίς αποκλεισμούς ευρωπαϊκό νομικό πλαίσιο δίνει την δυνατότητα στα κράτη μέλη να κάνουν επενδύσεις βελτιώνοντας τον στρατό τους και τα περιουσιακά τους στοιχεία μέσω καλά συντονισμένων πρωτοβουλιών και συγκεκριμένων έργων που βασίζονται σε δεσμεύσεις. Οι ενισχυμένες αμυντικές δυνατότητες των κρατών μελών της ΕΕ ενισχύουν παράλληλα τον ευρωπαϊκό πυλώνα της συμμαχίας και βοηθούν στην δημιουργία μιας ισχυρότερης διατλαντικής κατανομής φορτίων. Η PESCO είναι προσανατολισμένη στην δημιουργία προόδου σε επίπεδο των επενδυτικών δαπανών στον αμυντικό εξοπλισμό αλλά και σε επίπεδο στόχων ανάπτυξης συνεργατικών δυνατοτήτων με σκοπό την εκπλήρωση των δυνατοτήτων που παρουσιάζουν ελλείψεις.

⁴ Στην παγκόσμια στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η έννοια της αυτονομίας στο πλαίσιο της κοινής ευρωπαϊκής αμυντικής πολιτικής είναι ένας όρος που αφορά στη διαχείριση των εξωτερικών κρίσεων της Ευρώπης και στην ανάπτυξη ικανοτήτων.

4.2 Η PESCO έναντι άλλων πρωτοβουλιών.

Πολλά από τα κράτη που έχουν ενταχθεί στην PESCO συμμετέχουν ταυτόχρονα σε άλλες πρωτοβουλίες όπως για παράδειγμα στο Σχέδιο των εθνών του NATO (NATO's Framework Nations Concept / (FNC)⁵, το οποίο επιδιώκει να προωθήσει τη συνεργασία στον τομέα της άμυνας. Το Σχέδιο των Εθνών του NATO στηρίζεται πάνω στην ιδέα της συνένωσης των εθνών για την δημιουργία ενός ενιαίου σώματος εθνών, που αποτελείται από μικρότερα έθνη, με σκοπό την συσπείρωση των εθνικών δυνάμεων για την επίτευξη της άμυνας και της ασφάλειας απέναντι σε εξωτερικούς κινδύνους. Το γεγονός ότι Σχέδιο των Εθνών του NATO ήταν αρχικά μια γερμανική ιδέα δημιουργεί ερωτήματα σχετικά με το γιατί τελικά κατατέθηκε στο NATO και όχι στην ΕΕ (Bisco, 2018, σ. 191).

Συγκεντρώνοντας 19 συμμάχους, η γερμανική ομάδα του σχεδίου ξεκίνησε δίνοντας έμφαση στην ανάπτυξη στρατιωτικών ικανοτήτων με σκοπό να λειτουργεί ως πλαίσιο για την ανάπτυξη στρατιωτικών εγκαταστάσεων, ιδίως στα ανατολικά σύνορα της Ευρώπης, στο πλαίσιο της Ενισχυμένης Προώθησης του NATO εκεί. Ο βαθμός στον οποίο τα συμμετέχοντα κράτη είναι διατεθειμένα να ενταχθούν με τις γερμανικές δυνάμεις αναμένεται να φανεί στο μέλλον, αν και η διμερής συνεργασία Γερμανίας-Ολλανδίας μεταξύ των χερσαίων δυνάμεων έχει ήδη προχωρήσει πολύ. Οι Ολλανδικές θωρακισμένες και αεροπορικές μονάδες, που έχουν δημιουργηθεί σε συνεργασία με μεγαλύτερους γερμανικούς σχηματισμούς, αποτελούν ένα εγχείρημα που δείχνει ότι η ολοκλήρωση στον τομέα της άμυνας μπορεί να λειτουργήσει (Peel, Manson & Khan, 2018).

⁵ Με το Σχέδιο των εθνών του NATO, το οποίο εισήγαγε το NATO το 2013, η Γερμανία προσπάθησε να φέρει στο προσκήνιο το θέμα της αμυντικής συνεργασίας μεταξύ των χωρών του NATO. Η ανάπτυξη πολυεθνικών μονάδων, θεωρητικά, μπορεί να αυξήσει την στρατιωτική βιωσιμότητα και να συμβάλει στη διατήρηση στρατιωτικών βασικών ικανοτήτων. Οι μικρότεροι στρατοί σύμφωνα με το Σχέδιο των εθνών του NATO θα μπορούσαν να συνδέσουν τις στρατιωτικές τους δυνατότητες και να δημιουργήσουν μια μεγάλη στρατιωτική δύναμη. Πολιτικά, η ιδέα αντιπροσωπεύει ένα βήμα προς την υπερατλαντική κατανομή των βαρών (Major & Mölling, 2017).

Ενώ η Γερμανία πρωτοστάτησε στην ανάπτυξη του Σχεδίου των εθνών του NATO, η Γαλλία ξεκίνησε το δικό της σχήμα τον Σεπτέμβριο του 2017. Ειδικότερα, η Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία Παρέμβασης (ΕΠ), η οποία επικεντρώνεται στην εδαφική άμυνα, ανακοινώθηκε από τον Γάλλο Πρόεδρο Emmanuel Macron σε ομιλία του στο Πανεπιστήμιο της Σορβόνης τον Σεπτέμβριο του 2017. Λαμβάνοντας υπόψη το χρονοδιάγραμμα της ομιλίας του Γάλλου Προέδρου, η οποία παραδόθηκε ενώ είχαν ξεκινήσει να επιταχύνονται οι διαδικασίες για την PESCO, πολλοί υπέθεσαν ότι ο Macron αναφερόταν στην PESCO αλλά από τότε έχει καταστεί σαφές ότι η Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία Παρέμβασης (ΕΠ), προορίζεται να είναι ένα ξεχωριστό σχέδιο που δεν εμπίπτει στο πλαίσιο της PESCO ούτε της ΕΕ. Ο Macron όπως φαίνεται με την δημιουργία της Ευρωπαϊκής Πρωτοβουλίας Παρέμβασης (ΕΠ), είχε προβλέψει ότι, στις αρχές της επόμενης δεκαετίας, τα συμμετέχοντα κράτη θα έχουν επιτύχει μια κοινή αμυντική παρεμβατική πολιτική και έναν κοινό αμυντικό προϋπολογισμό καθώς και ένα κοινό δόγμα δράσης (Bisco, 2018, σ. 195).

Η Γαλλία κάλεσε αρχικά εννέα χώρες συνολικά να συμμετάσχουν στο πρόγραμμα (Βέλγιο, Δανία, Εσθονία, Γερμανία, Ιταλία, Κάτω Χώρες, Πορτογαλία, Ισπανία και Ηνωμένο Βασίλειο), αλλά η ακριβής μορφή που θα λάβει η πρωτοβουλία παραμένει ασαφής. Η συμμετοχή του Ηνωμένου Βασιλείου δεν θα εμπόδιζε την έναρξη της Ευρωπαϊκής Πρωτοβουλίας Παρέμβασης (ΕΠ), ως έργου της PESCO, καθώς η συμμετοχή τρίτων χωρών σε μεμονωμένα έργα της PESCO προβλέπεται ότι μπορεί να βοηθήσει στην επίτευξη καλύτερων αποτελεσμάτων (Rettman & Nielsen, 2017).

Η εμφάνιση της Ευρωπαϊκής Πρωτοβουλίας Παρέμβασης (ΕΠ), του Σχεδίου των εθνών του NATO και του Πυρήνα λειτουργίας αντιμετώπισης κρίσεων (CROC) υποδηλώνει ότι τουλάχιστον μερικά από τα ευρωπαϊκά κράτη είναι πεπεισμένα για την ανάγκη δημιουργίας πιο ολοκληρωμένων πακέτων δύναμης. Αλλά οι πάρα πολλές παράλληλες πρωτοβουλίες κινδυνεύουν να υπονομεύσουν η μία την άλλη. Πολλά κράτη συμμετέχουν και στα τρία έργα. Αυτό μπορεί να επιφέρει αλληλοεπικάλυψη πρωτοβουλιών στον τομέα της άμυνας αλλά και ανταγωνισμό (Rettman & Nielsen, 2017).

Ωστόσο, είναι δυνατόν οι δυνάμεις ενός κράτους να καταστούν διαλειτουργικές με πολλές άλλες αν λειτουργήσουν σε διαφορετικά πλαίσια. Αλλά μόλις ένα κράτος κινείται προς την ολοκλήρωση, πρέπει να γίνουν κάποιες συγκεκριμένες επιλογές για να μην υπάρξει αλληλοεπικάλυψη πρωτοβουλιών: μια ικανότητα που έχει ενσωματωθεί σε ένα πλαίσιο δεν μπορεί ταυτόχρονα να συγχωνευθεί με ένα άλλο.

Ένα ερώτημα που εύλογα μπορεί να τεθεί σε αυτό το σημείο είναι ότι δεδομένης της σημασίας της γαλλικής και της γερμανικής ηγεσίας για την επιτυχία της PESCO, θα είναι σε θέση οι δύο χώρες να ηγηθούν της Ευρωπαϊκής Πρωτοβουλίας Παρέμβασης και του Σχεδίου των εθνών του NATO ταυτόχρονα; Ούτε η Γαλλία ούτε η Γερμανία έχουν αποφανθεί μέχρι στιγμής τα τελικά σχέδια τους. Ενώ το γερμανικό υπουργείο Εξωτερικών και η πολιτική ηγεσία του υπουργείου Άμυνας φαίνεται να υποστηρίζουν την PESCO, πολλά άλλα κράτη εξακολουθούν να δίνουν προτεραιότητα στο NATO (Bisco, 2018, σ. 192).

Εν τω μεταξύ, στην Γαλλία υπάρχει μια δυσaréσκεια απέναντι στην ΕΕ καθώς επικρατεί η πεποίθηση ότι η Γαλλία μπορεί να στηριχτεί μόνο στην Βρετανία και στις ΗΠΑ σε θέματα ασφάλειας και άμυνας. Η Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία Παρέμβασης (ΕΠ), θα μπορούσε να είναι το αποτέλεσμα της γαλλικής απογοήτευσης με την PESCO. Προκειμένου να διασφαλιστεί ότι όλες οι πρωτοβουλίες ταιριάζουν με την PESCO, τα κράτη πρέπει να είναι πιο ξεκάθαρα για τον σκοπό τους, ο οποίος παραμένει ασαφής. Η καθιερωμένη πρακτική της ΕΕ να συνεχίσει με συγκεκριμένα μέτρα στα οποία μπορούν να συμφωνήσουν τα κράτη μέλη, ενώ αφήνει απροσδιόριστο τον πιο αμφιλεγόμενο τελικό στόχο, κινδυνεύει να αποτύχει σε αυτήν την περίπτωση, διότι τα υπάρχοντα μη κοινοτικά συστήματα θα μπορούσαν να υποσκάψουν την PESCO (Bisco, 2018, σ. 195).

4.3 Η νομική βάση και τα θεσμικά όργανα της PESCO

Όπως αναφέρθηκε και πιο αναλυτικά στο προηγούμενο κεφάλαιο της εργασίας η Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία (PESCO) στον τομέα της πολιτικής ασφάλειας και άμυνας ιδρύθηκε με απόφαση του Συμβουλίου στις 11 Δεκεμβρίου 2017, με τη συμμετοχή 25 κρατών μελών της ΕΕ: Αυστρία, Βέλγιο, Βουλγαρία, Τσεχική Δημοκρατία, Κροατία, Κύπρος, Εσθονία, Φινλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Ελλάδα, Ουγγαρία, Ιταλία, Ιρλανδία, Λετονία, Λιθουανία, Λουξεμβούργο, Κάτω Χώρες, Πολωνία, Πορτογαλία, Ρουμανία, Σλοβενία, Σλοβακία, Ισπανία και Σουηδία (European Defense Agency, 2020).

Η δυνατότητα των κρατών μελών να συμμετάσχουν στην PESCO - σε εθελοντική βάση- θεσπίστηκε με το άρθρο 42 παράγραφος 6 της Συνθήκης της Λισαβόνας για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ) που προβλέπει ότι τα κράτη μέλη των οποίων οι στρατιωτικές ικανότητες πληρούν υψηλότερα κριτήρια και τα οποία έχουν πιο υψηλές δεσμεύσεις μεταξύ τους στον τομέα αυτό, καθιερώνουν μια μόνιμη διαρθρωμένη συνεργασία στο πλαίσιο της ΕΕ. Η PESCO επιτρέπει έτσι στα πρόθυμα και ικανά κράτη μέλη να σχεδιάσουν από κοινού, να αναπτύξουν και να επενδύσουν σε έργα κοινής ικανότητας και να ενισχύσουν την επιχειρησιακή ετοιμότητα και συμβολή των ενόπλων δυνάμεών τους (European Defense Agency, 2020).

Η δομή της PESCO είναι δύο επιπέδων. Στο πρώτο επίπεδο το βασικό θεσμικό όργανο είναι το Συμβούλιο της PESCO που έχει σαν βασική αρμοδιότητα την συνολική κατεύθυνση της πολιτικής και τη λήψη αποφάσεων, συμπεριλαμβανομένου του μηχανισμού αξιολόγησης που θα καθορίζει εάν τα κράτη μέλη εκπληρώνουν τις δεσμεύσεις τους. Στο δεύτερο επίπεδο υπεύθυνα για τα έργα της PESCO είναι τα κράτη μέλη που διαχειρίζονται τα έργα με βάση τους κανόνες της PESCO.⁶ Τον

⁶ Τα κράτη-μέλη αποτελούν έναν από τους βασικούς φορείς της PESCO. Ειδικότερα, τα κράτη μέλη είναι υπεύθυνα για τις κύριες δραστηριότητες και τις αποφάσεις που λαμβάνονται στο πλαίσιο της PESCO. Τα κράτη-μέλη προτείνουν τα έργα και υποβάλλουν τα εθνικά τους σχέδια υλοποίησης (NIPs) στην Γραμματεία της PESCO.

ρόλο της Γραμματείας της PESCO τον έχουν ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας και η Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης⁷.

Στις 25 Ιουνίου 2018, το Συμβούλιο εξέδωσε απόφαση για τη θέσπιση του κοινού συνόλου κανόνων διακυβέρνησης για τα έργα PESCO. Παρόλο που η ιδιότητα μέλους της PESCO αφορά μόνο τα κράτη μέλη που έχουν αναλάβει τις πιο δεσμευτικές δεσμεύσεις, τρίτα κράτη μπορούν κατ'εξαίρεση να συμμετέχουν στο επίπεδο των έργων της PESCO. Ως πρώτο βήμα, το Συμβούλιο προτίθεται να αναπτύξει τους γενικούς όρους υπό τους οποίους τρίτα κράτη μπορούν κατ'εξαίρεση να κληθούν να συμμετάσχουν σε έργα PESCO. Το Συμβούλιο είναι αρμόδιο να αποφασίσει εάν ένα τρίτο κράτος πληροί αυτές τις προϋποθέσεις. Μετά από θετική απόφαση, το έργο μπορεί στη συνέχεια να συμπεριληφθεί σε διοικητική συμφωνία με το ενδιαφερόμενο τρίτο κράτος, σύμφωνα με τις διαδικασίες και την αυτονομία λήψης αποφάσεων της Ένωσης (European Defense Agency, 2020).

Πέραν των κρατών-μελών και του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Άμυνας, η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης (EEAS) αποτελεί επίσης έναν σημαντικό φορέα της PESCO καθώς είναι μέρος της Γραμματείας της PESCO. Υποστηρίζει τη λειτουργική διάσταση των κοινών δεσμεύσεων και των επιχειρηματικών έργων. Τέλος ο Υπατος Εκπρόσωπος της Ένωσης για τις Εξωτερικές υποθέσεις και την πολιτική ασφάλειας/Αντιπρόεδρος της Επιτροπής (HR / VP) είναι ο επόπτης ολόκληρης της διαδικασίας PESCO. Από αυτόν εξαρτάται η διεξαγωγή της ετήσιας αναθεώρησης των δεσμεύσεων των κρατών μελών όπως αυτές υποβάλλονται από τις κυβερνήσεις (European Army Center, 2018).

⁷ Άλλος ένας βασικός φορέας της PESCO είναι ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας (EDA) που συμμετέχει στην γραμματεία της PESCO. Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας παίζει βασικό ρόλο στην ετήσια αξιολόγηση των συνεισφορών των κρατών στην PESCO και παρέχει υποστήριξη στα συμμετέχοντα κράτη μέλη ώστε να μπορέσουν να συμμετέχουν σε δραστηριότητες τεχνολογίας και ανάπτυξης ικανοτήτων. Στην ουσία ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας λειτουργεί ως διεπαφή και κεντρικός φορέας για τις αμυντικές δραστηριότητες που χρηματοδοτούνται από την ΕΕ (European Army Center, 2018).

4.4 Τα έργα της PESCO

Το 2008 ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας (EDA) ξεκίνησε ένα σχέδιο ανάπτυξης ικανοτήτων⁸ λαμβάνοντας υπόψιν τις βραχυπρόθεσμες και τις μακροπρόθεσμες προκλήσεις ασφάλειας και άμυνας της ΕΕ. Σε αυτό το πλαίσιο, ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας διατύπωσε κάποιες συστάσεις σχετικές με ικανότητες της ΕΕ. Το 2019, το σχέδιο ανάπτυξης ικανοτήτων συνιστά ένα ολοκληρωμένο εργαλείο σχεδιασμού που όχι μόνο συγκεντρώνει τις προτεραιότητες που συμφωνήθηκαν από τα κράτη-μέλη αλλά επίσης τους παρέχει ένα πλαίσιο για τομείς δυνητικής συνεργασίας (European Defense Agency, 2018).

Στο πλαίσιο της PESCO έχουν αναπτυχθεί 47 έργα που αναπτύσσονται και καλύπτουν τομείς όπως: η εκπαίδευση, η γη, η θάλασσα, ο αέρας, κ.α. Στον πίνακα 1 παρουσιάζονται οι βασικές περιοχές εντός των οποίων εντάσσονται τα 47 έργα της PESCO (Europra, 2018).

Πίνακας 3: Τομείς έργων PESCO

Εκπαίδευση και εγκαταστάσεις	Ευρωπαϊκό όραμα εκπαίδευσης, κ.α.
Θάλασσα	Θαλάσσια συστήματα, θαλάσσια επίβλεψη, κ.α.
Κυβερνοχώρος	Ευρωπαϊκό λογισμικό ασφαλείας, ανάπτυξη ομάδων για την ασφάλεια στον κυβερνοχώρο, κ.α.
Αέρας- συστήματα	Ευρωπαϊκά ελικόπτερα επίθεσης, κ.α.
Γη-συστήματα	Πακέτο ανάπτυξης στρατιωτικής καταστροφής, κ.α.
Διάστημα	Ευρωπαϊκό δίκτυο ευαισθητοποίησης για τη στρατιωτική παρακολούθηση του διαστήματος (EU-SSA-N)

Πηγή: Europra (2018)

⁸ Το Σχέδιο Ανάπτυξης Ικανοτήτων (CDP) παρέχει μια συνολική εικόνα για τις ικανότητες της ΕΕ και για αυτό συμβάλει στην λήψη αποφάσεων σε επίπεδο ΕΕ και σε εθνικό επίπεδο αναφορικά με τον στρατό την ασφάλεια και την άμυνα. Σε αυτό το πλαίσιο, το Σχέδιο Ανάπτυξης Ικανοτήτων συμβάλλει στην αύξηση της συνοχής μεταξύ του αμυντικού σχεδιασμού των κρατών-μελών. Επιπλέον, το Σχέδιο Ανάπτυξης Ικανοτήτων συμβάλλει στην αντιμετώπιση των προκλήσεων ασφαλείας και άμυνας καθορίζοντας τις προτεραιότητες ανάπτυξης ικανοτήτων της ΕΕ, όπως έχουν συμφωνηθεί από τα κράτη-μέλη (European Defense Agency, 2018).

Ένα βασικό κριτήριο για την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των έργων της PESCO είναι αν αυτά βοηθούν τελικά την ΕΕ να εκπληρώσει τις επιδιώξεις της στον τομέα της συνεργασίας και της άμυνας. Όπως ορίζεται στην παγκόσμια στρατηγική της Ευρώπης τα κράτη-μέλη στοχεύουν να διεξάγουν στρατιωτικές επιχειρήσεις με σκοπό την επιβολή της ειρήνης, την πρόληψη και την σταθεροποίηση.

Οι δυνατότητες, που αναπτύχθηκαν στο πλαίσιο της PESCO, ανήκουν σε όλα τα κράτη μέλη και επομένως μπορούν να χρησιμοποιηθούν για εθνικές και διεθνείς αποστολές εντός και εκτός της ΕΕ. Ωστόσο, οι δυνατότητες αυτές στοχεύουν στο να συμβάλουν στην βελτίωση των στρατιωτικών επιχειρήσεων της Ευρώπης.

Κεφάλαιο πέμπτο

5.1 PESCO, NATO και Ευρωπαϊκή Ένωση

Από την εποχή ίδρυσης του NATO στην αρχή του Ψυχρού Πολέμου, η αμερικανική προσέγγιση στις ευρωπαϊκές προσπάθειες για την ίδρυση ανεξάρτητων αμυντικών ιδρυμάτων ήταν είτε αρνητική είτε είχε την μορφή μιας «ειδικής υποστήριξης». Ταυτόχρονα, οι περιοδικές προσπάθειες της ΕΕ για την μείωση της ευρωπαϊκής εξάρτησης από τις Ηνωμένες Πολιτείες αποτέλεσαν σήμα κατατεθέν της ευρωπαϊκής εξωτερικής πολιτικής. Από το αποτυχημένο Σχέδιο Pleven⁹ της δεκαετίας του 1950 για έναν Ευρωπαϊκό Στρατό, έως τη Διακήρυξη του Saint-Malo¹⁰ μετά το Ψυχρό Πόλεμο του 1998, οι Ηνωμένες Πολιτείες ήταν επιφυλακτικές για τυχόν ευρωπαϊκές αμυντικές προσπάθειες που θα μπορούσαν να αναπαράγουν ικανότητες ή να μειώσουν τον ρόλο του NATO ως πρωταρχικού εγγυητή της συλλογικής ασφάλειας στην Ευρώπη (Allison, 2018, σ. 129).

Η εξέταση των δύο ιστορικών περιπτώσεων (Σχέδιο Pleven και Διακήρυξη του Saint-Malo) μπορεί να παράσχει πληροφορίες για το πώς οι Ηνωμένες Πολιτείες αντιμετωπίζουν ή αναμένεται να αντιμετωπίσουν στο εγγύς μέλλον τις ευρωπαϊκές προσπάθειες για μια κοινή ευρωπαϊκή στρατιωτική άμυνα στο πλαίσιο της PESCO. Η λογική λέει ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες θα πρέπει να υιοθετήσουν μια ρεαλιστική

⁹ Το σχέδιο Pleven προτάθηκε το 1950 για έναν στρατό για τη Δυτική Ευρώπη. Ποτέ δεν τέθηκε σε ισχύ. Το σχέδιο προτάθηκε από τον Γάλλο πρωθυπουργό Ren Pleven, το οποίο συντάχθηκε κυρίως από τον Jean Monnet για τη δημιουργία ενός υπερεθνικού Ευρωπαϊκού Στρατού ως μέρος μιας Κοινής Ευρωπαϊκής Άμυνας. Η Κοινή Ευρωπαϊκή Άμυνα έπρεπε να περιλαμβάνει τη Δυτική Γερμανία, τη Γαλλία, την Ιταλία και τις χώρες της Μπενελούξ (Guillen, 1993). Οι Ηνωμένες Πολιτείες θα αποκλείονταν. Ακριβώς όπως το Σχέδιο Schuman σχεδιάστηκε για να τερματίσει τον κίνδυνο της Γερμανίας να έχει την οικονομική δύναμη να κάνει ξανά πόλεμο, το Σχέδιο Pleven και η Κοινή Ευρωπαϊκή Άμυνα είχαν σκοπό να αποτρέψουν την ίδια πιθανότητα (Joffe, 1984). Το Ηνωμένο Βασίλειο αρνήθηκε να συμμετάσχει. Σύμφωνα με το σχέδιο Pleven, ο ευρωπαϊκός στρατός έπρεπε να αποτελείται από στρατιωτικές μονάδες των κρατών-μελών και να διευθύνεται από ένα συμβούλιο των υπουργών των κρατών μελών. Παρά τον κεντρικό ρόλο της Γαλλίας, η Γαλλική Συνέλευση αρνήθηκε να επικυρώσει τη Συνθήκη της Κοινής Ευρωπαϊκής Άμυνας καθώς φοβόταν την απώλεια της εθνικής κυριαρχίας στον τομέα της ασφάλειας και της άμυνας (Keukeleire, 2009, σ. 52-53).

¹⁰ Η Διακήρυξη του Saint-Malo ήταν ένα έγγραφο που υπεγράφη τον Δεκέμβριο του 1998 από τον πρωθυπουργό της Βρετανίας Tony Blair και τον Γάλλο Πρόεδρο Jacques Chirac, οι οποίοι συναντήθηκαν για να προωθήσουν τη δημιουργία μιας ευρωπαϊκής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας. Η Διακήρυξη του Saint-Malo ήταν μια απάντηση στην ένοπλη σύγκρουση στο Κοσσυφοπέδιο στα τέλη της δεκαετίας του 1990, κατά την οποία η διεθνής κοινότητα, και ιδίως η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη της, θεωρήθηκε ότι απέτυχαν να παρέμβουν για να σταματήσουν τη σύγκρουση. Ένα χρόνο αργότερα, ως άμεση συνέπεια της συνόδου κορυφής του Saint-Malo, διαμορφώθηκε ένας «πρωταρχικός στόχος» στο Ελσίνκι, ορίζοντας το 2003 ως ημερομηνία-στόχο για τη δημιουργία μιας ευρωπαϊκής δύναμης έως 60.000 στρατευμάτων (Allison, 2018, σ. 130).

προσέγγιση στα ευρωπαϊκά αμυντικά εγχειρήματα όταν ευθυγραμμίζονται με τα αμερικανικά συμφέροντα και δεν υπονομεύουν το NATO (Bisciol, 2018, σ. 196).

Ωστόσο, οι Ηνωμένες Πολιτείες διατηρούν παραδοσιακά πολλές επιφυλάξεις και μικτές απόψεις σχετικά με την εξέλιξη μιας αυτόνομης ευρωπαϊκής αμυντικής ταυτότητας εκτός του NATO. Είναι γνωστό πώς στη δεκαετία του 1990 η κυβέρνηση Κλίντον όρισε τα περίφημα «τρία D»¹¹ για το πώς οι νέες αμυντικές πρωτοβουλίες της ΕΕ πρέπει να σχετίζονται με το NATO. Η κυβέρνηση Μπους είχε μια αρκετά κριτική άποψη, ενώ η κυβέρνηση Obama ήταν γενικά κάπως πιο υποστηρικτική. Ωστόσο, η κυρίαρχη αμερικανική άποψη για την αμυντική συνεργασία της ΕΕ τις τελευταίες δύο δεκαετίες μπορεί καλύτερα να χαρακτηριστεί ως σκεπτικιστική σχετικά με την ικανότητα της ΕΕ να εφαρμόζει σοβαρές αμυντικές προτάσεις. Οι ΗΠΑ αντί να δίνουν προτεραιότητα στα ευρωπαϊκά αμυντικά σχήματα, προτιμούν να πιέζουν τους Ευρωπαίους συμμάχους να εκπληρώνουν τις δεσμεύσεις τους για αμυντικές δαπάνες και να επικεντρώνονται στην ενίσχυση του NATO.

Το 2018 ένα έτος μετά την δημιουργία της PESCO οι ΗΠΑ προειδοποίησαν ότι η στρατιωτική συνεργασία μεταξύ των χωρών της ΕΕ θα αποτελούσε «δραματική αντιστροφή» τριών δεκαετιών διατλαντικής αμυντικής ολοκλήρωσης. Κάτι τέτοιο μπορεί να οδηγήσει σε αποξένωση την Ουάσινγκτον και τις Βρυξέλλες. Σε μια επιστολή μάλιστα που δημοσιεύτηκε και στη *Financial Times*, η Ουάσινγκτον απείλησε ότι θα προβεί σε αντίποινα εάν οι Ευρωπαίοι περιορίσουν τη συμμετοχή των αμερικανικών εταιρειών σε πανευρωπαϊκά στρατιωτικά σχέδια.

Επιπλέον, η Ουάσινγκτον εν έτη 2018 δήλωσε ότι «ανησυχεί βαθιά» ότι η PESCO που ξεκίνησε το 2017 για να καλύψει τα στρατιωτικά κενά της Ευρώπης, θα «παράγει διπλά, μη διαλειτουργικά στρατιωτικά συστήματα, που θα έχουν ως αποτέλεσμα την εκτροπή σπάνιων αμυντικών πόρων και την δημιουργία ενός περιττού ανταγωνισμού μεταξύ του NATO και της ΕΕ». Τέλος η επιστολή ανέφερε ότι: «είναι ζωτικής σημασίας... ότι ανεξάρτητες πρωτοβουλίες της ΕΕ όπως η PESCO να μην μειώνουν τις δραστηριότητες του NATO και τη συνεργασία NATO-ΕΕ». Από την επιστολή καθίσταται φανερό ότι οι ΗΠΑ ανησυχούν για την

¹¹ Η προσέγγιση αυτή περιλαμβάνει την άμυνα, τη διπλωματία και την ανάπτυξη (defense, diplomacy and development).

δημιουργία μιας μεγάλης ευρωπαϊκής στρατιωτικής αυτοκρατορίας που θα υπονομεύσει την δύναμη του NATO (Financial Times, 2018).

Εν έτη 2019, η κυβέρνηση Trump υιοθέτησε μια ιδιαίτερα αρνητική άποψη για τα αμυντικά συστήματα της ΕΕ. Ο Αμερικανός Πρόεδρος δεν δείχνει να έχει θετική στάση απέναντι στα ευρωπαϊκά εγχειρήματα για μια κοινή ευρωπαϊκή αμυντική συνεργασία. Στην πραγματικότητα, οι περισσότεροι που βρίσκονται στη διοίκηση των ΗΠΑ βλέπουν τις αμυντικές πρωτοβουλίες της ΕΕ ως δυνητικό περιορισμό της επιρροής των ΗΠΑ στην ευρωπαϊκή ήπειρο (Brattberg, 2019).

Όσον αφορά στην PESCO, η κυβέρνηση Trump την υποστηρίζει σε μεγάλο βαθμό εφόσον τα έργα της PESCO δεν αναπαράγουν ούτε αφαιρούν πόρους από το NATO. Μια άλλη σημαντική ανησυχία των ΗΠΑ σχετίζεται με το ρόλο τρίτων κρατών στη συμμετοχή σε έργα της PESCO. Το κύριο μέλημα των ΗΠΑ ως προς αυτό το σημείο είναι ότι ο πιθανός αποκλεισμός των αμερικανικών εταιρειών από τα έργα της PESCO κάτι που μπορεί να βλάψει την διαλειτουργικότητα των συμμαχιών (Brattberg, 2019).

Οι ανησυχίες των ΗΠΑ αυξάνονται ακόμα περισσότερο λόγω των δηλώσεων των ευρωπαϊών αξιωματούχων που περιγράφουν την PESCO ως μια αμυντική συνεργασία που μπορεί να οδηγήσει την Ευρώπη σε στρατιωτική αυτονομία. Αυτές οι δηλώσεις ενισχύσουν αρνητικά τις υποψίες των ΗΠΑ για τις ευρωπαϊκές προθέσεις (υπονόμευση της κεντρικής θέσης του NATO στην Ευρώπη) (Brattberg, 2019).

5.2 PESCO και Ελλάδα

Η συμμετοχή της Ελλάδας στην PESCO μπορεί να φέρει σημαντικά οφέλη για την χώρα όπως ο συντονισμός της ελληνικής εθνικής άμυνας με τις στρατιωτικές πολιτικές της Ευρώπης, η ανάπτυξη των εγχώριων στρατιωτικών ικανοτήτων της Ελλάδας, η χρηματοδότηση καθώς και η ενίσχυση της ελληνικής αμυντικής βιομηχανίας (Φούκας, 2017). Σήμερα η Ελλάδα ηγείται δύο έργων της PESCO (Αναβάθμιση της θαλάσσιας επιτήρησης και κυβερνοκίνδυνοι). Επίσης, η Ελλάδα συμμετέχει σε 17 έργα (Eystathiou, 2018, σ. 2-4).

Η πλατφόρμα ανταλλαγής πληροφοριών σχετικά με τις απειλές στον κυβερνοχώρο έχει ως στόχο την ανάπτυξη ενεργών μέτρων άμυνας για την προστασία από τις απειλές του κυβερνοχώρου. Ειδικότερα, αυτό το έργο στοχεύει να συμβάλει στον μετριασμό αυτών των κινδύνων εστιάζοντας στην ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με τις απειλές στον κυβερνοχώρο μέσω μιας δικτυακής πλατφόρμας των κρατών μελών (PESCO projects, 2018).

Το έργο για την αναβάθμιση της θαλάσσιας επιτήρησης ενσωματώνει τα χερσαία συστήματα επιτήρησης και τις θαλάσσιες και αεροπορικές πλατφόρμες προκειμένου να διανέμει πληροφορίες σε πραγματικό χρόνο στα κράτη μέλη, ώστε να παρέχει έγκαιρη και αποτελεσματική ανταπόκριση στα διεθνή ύδατα. Ο κύριος στόχος του έργου είναι η ενίσχυση της θαλάσσιας επιτήρησης για την αποτελεσματικότερη απόκριση της ΕΕ στους θαλάσσιους κινδύνους. Επιπλέον, το έργο στοχεύει στην αντιμετώπιση νέων και παλαιών απειλών και προκλήσεων (όπως ενεργειακή ασφάλεια, περιβαλλοντικές προκλήσεις, θέματα ασφάλειας και άμυνας) διασφαλίζοντας έτσι προστασία της ΕΕ και των πολιτών της (PESCO projects, 2018).

Επιπλέον, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι πέραν της συμμετοχής της Ελλάδας στα παραπάνω έργα, η Ελλάδα μαζί με την Ιταλία εν έτη 2017 συμμετείχαν στο Ευρωπαϊκό Κέντρο Πιστοποίησης Εκπαίδευσης για τους ευρωπαϊκούς στρατούς¹² στο πλαίσιο της PESCO.

¹² Το Ευρωπαϊκό Κέντρο Πιστοποίησης Εκπαίδευσης για τους ευρωπαϊκούς στρατούς στοχεύει στην προώθηση της τυποποίησης των διαδικασιών μεταξύ των ευρωπαϊκών στρατών. Το Κέντρο επιχειρεί να διασφαλίσει ότι οι στρατιώτες θα συνεργαστούν σε ένα προσομοιωμένο εκπαιδευτικό περιβάλλον

Κεφάλαιο έκτο

6.1 Γιατί τα κράτη συνεργάζονται;

Σε αυτό το κεφάλαιο επιχειρείται να ερμηνευτεί η συνεργασία των κρατών στο πλαίσιο της PESCO υπό το πρίσμα θεωριών διεθνούς συνεργασίας. Πριν από την ανάπτυξη των θεωριών που έχουν επιλεγεί για τη διεξαγωγή αυτής της έρευνας, είναι απαραίτητο να εξηγηθεί ο σκοπός αυτών των θεωριών. Πρώτον, οι θεωρίες διαθέτουν επεξηγηματική ισχύ και χρησιμεύουν καθότι δίνουν ερμηνείες στο αντικείμενο της μελέτης. Το ερευνητικό πλαίσιο της PESCO είναι περίπλοκο και η θεωρία χρησιμεύει στην απλοποίηση αυτής της πολυπλοκότητας. Επιπλέον, οι θεωρίες καθοδηγούν την έρευνα και βοηθούν στην κατανόηση των κρατικών συστημάτων και των παγκόσμιων πολιτικών. Τέλος, οι υπάρχουσες μελέτες δεν εστιάζουν στην κατανόηση της PESCO μέσω διεθνών θεωριών συνεργασίας. Επομένως, η χρήση θεωριών βοηθάει την παρούσα έρευνα να διαφοροποιηθεί από τις προηγούμενες (Hauser, 2017, σ. 15).

Η μελέτη της διεθνούς συνεργασίας εξελίχθηκε τις τελευταίες δεκαετίες ως ακρογωνιαίος λίθος της έρευνας για τις διεθνείς σχέσεις. Η μελέτη της διεθνούς συνεργασίας των κρατών είναι ένα σχετικά νέο πεδίο. Η έννοια της συνεργασίας, όπως την καταλαβαίνουμε σήμερα αποκρυσταλλώθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1980 (Taylor, 1976, σ. 43-45, Axelrod, 1981, σ. 15-16) ως μία συντονισμένη συμπεριφορά ανεξάρτητων μεταξύ τους κρατών η οποία έχει σαν στόχο να ωφελήσει όλα τα εμπλεκόμενα μέρη. Αν και το φαινόμενο της διεθνούς συνεργασίας είναι ευρύ, η ορθολογική προσέγγιση της διεθνούς συνεργασίας έχει κάποια συγκεκριμένα χαρακτηριστικά.

Σύμφωνα με την ορθολογική προσέγγιση της διεθνούς συνεργασίας τα κράτη συνεργάζονται με σκοπό την επίτευξη στρατηγικών στόχων. Σε αυτό το πλαίσιο, τα

με σενάρια όπως η «ανθρωπιστική βοήθεια» και η «υποστήριξη στη σταθεροποίηση και ανάπτυξη ικανοτήτων». Με αυτό τον τρόπο οι στρατιώτες όλων των χωρών της Ευρώπης αποκτούν κοινή εμπειρία και γνώσεις για την διεξαγωγή αποστολών και επιχειρήσεων της ΚΠΑΑ (European Training Certification Center, 2020).

συνεργαζόμενα κράτη είναι διατεθειμένα να παραμερίσουν πιθανά αντικρουόμενα συμφέροντα προκειμένου να πετύχουν κοινούς στρατηγικούς στόχους σε διάφορους τομείς. Υπό το πρίσμα της θεωρίας της ορθολογικής προσέγγισης της διεθνούς συνεργασίας τα κράτη που συμμετέχουν στην της PESCO συνεργάζονται με ορθολογικούς όρους για να πετύχουν κοινούς στόχους στον τομέα της άμυνας και της ασφάλειας. Η θεωρία της ορθολογικής προσέγγισης υποστηρίζει την άποψη ότι το διεθνές περιβάλλον ευνοεί τη συνεργασία έναντι του ανταγωνισμού, και στην περίπτωση του συστήματος της ΕΕ, τα κράτη μέλη επέλεξαν τη συνεργασία καθώς μοιράζονται τα ίδια κίνητρα για ζητήματα ασφάλειας και τις ίδιες δεσμεύσεις ως κράτη μέλη της Ευρώπης (Hauser, 2017, σ. 36).

Οι μελετητές, που επεξηγούν την συνεργασία των κρατών υπό το πρίσμα διεθνών θεωριών συνεργασίας και συγκεκριμένα υπό το πρίσμα θεωριών συγκρούσεων υποστηρίζουν ότι παρά το γεγονός ότι τα κράτη που έχουν αντικρουόμενους στόχους συγκρούονται, τις περισσότερες φορές συμφωνούν να συνεργαστούν για την ελαχιστοποίηση των αρνητικών συνεπειών που μπορεί να επιφέρει η μη συνεργασία. Επομένως, και η θεωρία των συγκρούσεων επεξηγεί την συνεργασία των κρατών υπό το πρίσμα της ορθολογικής επιλογής (Glaser, 2010, σ. 51-53).

Ωστόσο, σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι κάποιοι μελετητές υποστηρίζουν ότι πολλές φορές μια αμοιβαία επωφελής συμφωνία μεταξύ των κρατών μπορεί να επιφέρει προβλήματα που σχετίζονται με τον καταμερισμό των δυνάμεων των κρατών που συνεργάζονται και με την λήψη αποφάσεων στο πλαίσιο της συνεργασίας. Ωστόσο, η διαπραγμάτευση μεταξύ των συνεργαζόμενων κρατών τις περισσότερες φορές οδηγεί σε αξιόπιστες δεσμεύσεις (Juncos, 2017, σ. 1-2).

Στην ουσία η θεωρία της ορθολογικής επιλογής αποτελεί την λογική επέκταση του νέο-ρεαλισμού του Waltz. Σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση τα κράτη ως ορθολογικοί παράγοντες στο διεθνές σύστημα αναλύουν τις επιλογές και τους στόχους τους υπό το πρίσμα των περιορισμών ασφαλείας που επιβάλλονται από το διεθνές περιβάλλον. Στο πλαίσιο της θεωρίας της ορθολογικής επιλογής οι θεσμοί όπως το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εξυπηρετούν τις στρατηγικές επιλογές των κρατών για συνεργασία ή ανταγωνισμό, παρέχοντας πληροφορίες σχετικά με τις δράσεις και τα κίνητρα άλλων κρατών. Το διεθνές περιβάλλον ενός κράτους καθορίζει εάν η συνεργασία (ως απόφαση εξωτερικής πολιτικής) πρόκειται να εξυπηρετήσει τα συμφέροντά του και καθορίζει τη θεσμική συμμετοχή του κράτους στη χάραξη της εξωτερικής πολιτικής (Juncos, 2017, σ. 17-18).

Η θεωρία της ορθολογικής επιλογής θεωρεί τη διεθνή στρατιωτική συνεργασία στο πλαίσιο της PESCO ως στρατιωτικό σύμφωνο, υπό την επιρροή των μελών της (στη συγκεκριμένη περίπτωση: Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία και Ισπανία). Επίσης, θεωρία της ορθολογικής επιλογής περιγράφει πολύ καλά το πώς λειτουργεί ένα κράτος στο πλαίσιο του διεθνούς περιβάλλοντος εξηγώντας ότι η συνεργασία, που επιτυγχάνεται μέσω της PESCO, συμβαίνει επειδή τα κράτη μέλη μοιράζονται τις ίδιες ανησυχίες για την επιβίωση τους (Hodson & Peterson, 2017, σ. 377-378).

6.2 Πώς συνεργάζονται τα κράτη; Η θεωρία της συγχώνευσης (fusionist explanation)

Η θεωρία της συγχώνευσης αφορά στα θεσμικά όργανα και τις διαδικασίες της ΕΕ με τις οποίες οι εθνικές κυβερνήσεις, άλλοι κρατικοί και μη κρατικοί φορείς συνενώνονται και κατανέμουν δημόσιους πόρους σε διάφορα επίπεδα. Η κοινή εργασία των κρατών μελών στο πλαίσιο της PESCO αντικατοπτρίζει μικρές συνεργασίες μεταξύ των κρατών που κληρονομήθηκαν από την Συνθήκη του Μάαστριχτ και του Άμστερνταμ (Juncos, 2017, σ. 14-15).

Η συγχώνευση ως μορφή συνεργασίας στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ υπάρχει ήδη εντός και εκτός των Συνθηκών. Εκτός των Συνθηκών, δημιουργούνται συνεργασίες με τη μορφή διμερών και πολυμερών συνθηκών που καθορίζουν την από κοινού διαμοιρασμό των δυνατοτήτων, π.χ. NORDEFOR 1960/2009 (Νορβηγία, Φινλανδία, Δανία, Ισλανδία και Σουηδία), EUROMARFOR (Γαλλία-Ισπανία-Ιταλία), γαλλο-βρετανική συνθήκη Défense (2010) και γαλλο-γερμανική συνθήκη των Ηλυσίων 1963/2012 (Juncos, 2017, σ. 16).

Για τον Miles, η διαφοροποίηση είναι εγγενής με την συγχώνευση και έχουν παρόμοια χαρακτηριστικά: (i) η ένταξη στην ΕΕ είναι μια διαδικασία που απαιτεί τον εσωτερικό μετασχηματισμό των κρατών (ii) η ένταξη στην ΕΕ είναι μια ανοιχτή διαδικασία κατά την διάρκεια της οποίας η υπερεθνική και οι εθνικές ικανότητες εξελίσσονται μαζί. Αυτή η κατάσταση δημιουργεί αλληλεξάρτηση μεταξύ θεσμικών οργάνων και των φορέων του υπερεθνικού και του εθνικού επιπέδου. Κατά συνέπεια, η υιοθέτηση της λογικής της ΕΕ σε εθνικό επίπεδο αντικατοπτρίζει την

πολιτικοποίηση και τη σύγκλιση. Με άλλα λόγια, η διαφοροποίηση μετριέται με βάση την αλληλεξάρτηση των κρατών και την πολιτικοποίηση. Όσο υψηλότερη είναι η αλληλεξάρτηση, τόσο υψηλότερη είναι η ζήτηση για ολοκλήρωση (Hodson & Peterson, 2017, σ. 376).

Ο συνδυασμός της υπερεθνικής και της εθνικής συνεργασίας και αλληλεξάρτησης εξελίσσεται σε τρεις φάσεις: (i) εξευρωπαϊσμός των εθνικών εξωτερικών πολιτικών, (ii) θεσμική συγχώνευση (αλληλεξάρτηση μεταξύ υπερεθνικών και εθνικών θεσμών) και (iii) αποδοχή της λογικής της ΕΕ σε εγχώριο επίπεδο. Έτσι, η κάθετη και οριζόντια συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών και των φορέων της ΕΕ αναπτύσσεται χάρη σε μια δυναμική διαδικασία που έχει ως αποτέλεσμα την επέκταση των αρμοδιοτήτων της ΕΕ. Σύμφωνα με την θεωρία της συγχώνευσης, που εξηγεί την αλληλεξάρτηση των ευρωπαϊκών και των εθνικών συμφερόντων των κρατών μελών, τα κράτη μέλη αναγκάζονται να υποστούν κοινωνικό και θεσμικό μετασχηματισμό στο πλαίσιο της ΕΕ και καταλήγουν να αναζητούν ένα σύστημα της ΕΕ στο οποίο τα διακυβερνητικά και υπερεθνικά στοιχεία ενσωματώνονται μεταξύ τους. Επίσης, τα θεσμικά όργανα της ΕΕ χρησιμεύουν ως εργαλεία για τα κράτη μέλη που τα βοηθούν να επιδιώκουν και να πετυχαίνουν τους εθνικούς τους στόχους. Οι ισχυροί υπερεθνικοί θεσμοί όπως η Επιτροπή αυξάνουν την αποτελεσματικότητα της ΕΕ προς τα συμφέροντα των κρατών μελών (Jørgensen, 2010, σ. 41-44).

Η θεωρία της συγχώνευσης εξηγεί τη συγχώνευση των στρατιωτικών δυνάμεων στο πλαίσιο της PESCO ως αποτέλεσμα της αλληλεξάρτησης, της συνεργασίας και της αυξανόμενης αλληλεπίδρασης μεταξύ των κρατών μελών. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την δημιουργία δεσμευτικών αποτελεσμάτων στον τομέα της άμυνας, την διεύρυνση του πεδίου δημόσιας πολιτικής των κρατών μελών, την μεταφορά αρμοδιοτήτων και εν τέλει την στρατιωτική ολοκλήρωση της ΕΕ (Hauser, 2017, σ. 15,36).

Συζήτηση/ Συμπεράσματα

Στην παρούσα εργασία μελετήθηκαν επιστημονικά άρθρα που έχουν δημοσιευτεί για την PESCO κατά την χρονική περίοδο 2017-2020. Σκοπός ήταν αφενός να εντοπιστούν οι ερευνητικές περιοχές που έλκουν το ενδιαφέρον των μελετητών και αφετέρου να εντοπιστούν ανοικτά ζητήματα προς διερεύνησή που προκύπτουν από τα αποτελέσματα των επιλεγμένων άρθρων. Επιπλέον, στην Διπλωματική πραγματοποιήθηκε βιβλιογραφική επισκόπηση προκειμένου να γίνουν κατανοητές τόσο οι ιστορικές συνθήκες που οδήγησαν στην δημιουργία της PESCO όσο και τα οφέλη για τα κράτη μέλη. Επίσης, στην Διπλωματική δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στις σχέσεις Ευρώπης-NATO (ΗΠΑ) υπό το πρίσμα των αλλαγών που επέφερε η PESCO.

Η ανάλυση των δευτερογενών δεδομένων έδειξε ότι το ενδιαφέρον των μελετητών της διεθνούς βιβλιογραφίας εστιάζει κυρίως στην εξής θεματολογία: «Σχέσεις Ευρώπης-ΗΠΑ (καταμερισμός στρατιωτικών βαρών)» (20%), «Σκοπός, οφέλη και λειτουργία PESCO για την Ευρώπη/κράτη μέλη» (15%), «PESCO Ευρώπη, Γαλλία, Γερμανία» (12,5%). Το γεγονός ότι ένα μεγάλο ποσοστό των άρθρων, που μελετήθηκαν εστιάζει στις σχέσεις Ευρώπης και ΗΠΑ είναι λογικό εφόσον η PESCO έχει αλλάξει τα δεδομένα στρατιωτικής συνεργασίας των δύο χωρών. Για παράδειγμα, η βιβλιογραφική ανασκόπηση έδειξε ότι οι ανορθολογικές πολιτικές του Trump κινδυνεύουν να διαλύσουν τη διατλαντική σχέση (Arteaga, 2018). Οι πολιτικές του Trump ήταν άλλωστε ένας από τους λόγους που η ΕΕ οδηγήθηκε στην δημιουργία της PESCO (Aydın-Düzgit & Marrone, 2018, σ. 2-5).

Το βασικό επιχείρημα των μελετητών (Leuprecht & Rhianna, 2017, σσ. 1863, 1837-38, Nocon, Dorosh & Ivasechko, 2017, σ. 128-138, Kunz, 2020, σ. 33-51, Peternej et al., 2019, σ. 1, 14-15), που εστιάζουν στην μελέτη των σχέσεων Ευρώπης-NATO υπό την αιγίδα της PESCO, είναι ότι η PESCO και το NATO θα δημιουργήσουν σημαντικές στρατηγικές αποκλίσεις και στις δύο πλευρές του Ατλαντικού, και τελικά θα αποδυναμώσουν τις στρατιωτικές δυνατότητες των ΗΠΑ και της ΕΕ ενάντια σε πιθανούς αντιπάλους (όπως η Ρωσία και η Κίνα). Επιπλέον, οι μελετητές εστιάζουν στον καταμερισμό των στρατιωτικών βαρών των δύο χωρών υπό την PESCO. Για

αυτό και κάποιοι μελετητές (Juncos, 2017, σ. 1-2, 17-18, Hodson & Peterson, 2017, σ. 377-378) υποστηρίζουν ότι πολλές φορές μια αμοιβαία επωφελής συμφωνία μεταξύ των κρατών μπορεί να επιφέρει προβλήματα που σχετίζονται με τον καταμερισμό των δυνάμεων των κρατών που συνεργάζονται και με την λήψη αποφάσεων στο πλαίσιο της συνεργασίας. Τέλος οι μελετητές εξετάζουν το ενδεχόμενο πιθανής συνεργασίας και κοινής πλευσης των δύο δυνάμεων με σκοπό να υπάρξει αλληλοσυμπλήρωση και όχι σύγκρουση λόγω του μη σωστού καταμερισμού των στρατιωτικών βαρών.

Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι σύμφωνα με την βιβλιογραφική επισκόπηση (Aydın-Düzgit & Marrone, 2018, σ. 2-5 Allison, 2018, σ. 124, 129) οι σχέσεις Ευρώπης και ΗΠΑ ήταν ανέκαθεν συγκρουόμενες όσον αφορά στον στρατιωτικό τομέα. Για παράδειγμα, οι ΗΠΑ ήταν πάντα αντίθετες απέναντι στα στρατιωτικά εγχειρήματα της Ευρώπης που θα μπορούσαν να αναπαράγουν ικανότητες ή να μειώσουν τον ρόλο του NATO ως πρωταρχικού εγγυητή της συλλογικής ασφάλειας στην Ευρώπη (Allison, 2018, σ. 133).

Λαμβάνοντας υπόψιν τα παραπάνω οι μελετητές αναρωτιούνται πώς μπορούν να εξελιχτούν οι σχέσεις Ευρώπης-NATO υπό το πρίσμα της PESCO εφόσον ήδη από το 2018 οι ΗΠΑ προειδοποίησαν ότι η στρατιωτική συνεργασία μεταξύ των χωρών της ΕΕ θα αποτελούσε το έναυσμα για την αποξένωση της Ουάσινγκτον και των Βρυξελλών (Financial Times, 2018). Σε αυτό το πλαίσιο, μέχρι στιγμής ο Trump έχει αρνητική στάση απέναντι στην PESCO βλέποντας τις αμυντικές πρωτοβουλίες της ΕΕ ως δυνητικό περιορισμό της επιρροής των ΗΠΑ στην ευρωπαϊκή ήπειρο (Brattberg, 2019).

Πέραν των σχέσεων μεταξύ του NATO και της Ευρώπης το ερευνητικό ενδιαφέρον των μελετητών εστιάζει και στο σκοπό, τα οφέλη και την λειτουργία της PESCO για την Ευρώπη/κράτη μέλη (15%). Σε αυτό το πλαίσιο, οι μελετητές (Leuprecht & Hataley, 2019, Allison 2018, σ. 124-129, Dombrowski Reich, 2018, σ. 56-57, Biscop, 2018, σ. 194-195, Ling, 2020, σ. 139, 140-145) τονίζουν ότι υπάρχουν οφέλη από την συνεργασία των κρατών στο πλαίσιο της PESCO. Κάποια από τα πιο σημαντικά οφέλη είναι: η συμμετοχή των κρατών στην ευρωπαϊκή χρηματοδότηση για την ανάπτυξη των αμυντικών τους ικανοτήτων στο πλαίσιο της κοινής αμυντικής τους

πολιτικής, η ενίσχυση της ευρωπαϊκής αμυντικής συνεργασίας, η απόκτηση στρατιωτικής αυτονομίας.

Το γεγονός ότι ένας σημαντικός αριθμός άρθρων της διεθνούς βιβλιογραφίας εστιάζει στα οφέλη και κυρίως στα στρατιωτικά οφέλη για τα κράτη είναι σημαντικό και μπορεί να ερμηνευτεί υπό το πρίσμα της θεωρίας της ορθολογικής προσέγγισης. Η εν λόγω θεωρία, που μελετήθηκε στην βιβλιογραφική επισκόπηση, τεκμηριώνει ότι τα κράτη συνεργάζονται με σκοπό την επίτευξη στρατηγικών στόχων. Σε αυτό το πλαίσιο, τα συνεργαζόμενα κράτη είναι διατεθειμένα να παραμερίσουν πιθανά αντικρουόμενα συμφέροντα προκειμένου να πετύχουν κοινούς στρατηγικούς στόχους σε διάφορους τομείς (Hauser, 2017, σ. 15, 36). Επομένως, σύμφωνα με αυτή την θεωρία είναι σημαντικό για τους μελετητές της διεθνούς βιβλιογραφίας να κατανοήσουν τα στρατηγικά οφέλη που θα αποκομίσουν τα κράτη στο πλαίσιο της στρατηγικής συμμαχίας της PESCO.

Ο Glaser (2010, σ. 51-53) επεξηγεί ότι τα κράτη που έχουν αντικρουόμενους στόχους, τις περισσότερες φορές συμφωνούν να συνεργαστούν για την ελαχιστοποίηση των αρνητικών συνεπειών που μπορεί να επιφέρει η μη συνεργασία. Για αυτό και οι μελετητές δίνουν έμφαση στα πιθανά οφέλη που μπορούν να προκύψουν από την συνεργασία που μπορεί να προκύψει μεταξύ Ευρώπης-ΗΠΑ στο πλαίσιο της PESCO.

Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι ένα τμήμα της διεθνούς βιβλιογραφίας ασχολείται με το θέμα «PESCO Ευρώπη, Γαλλία, Γερμανία» (12,5%). Ειδικότερα, οι μελετητές (Zurek, 2019) ασχολούνται με τις στρατιωτικές σχέσεις που μπορούν να αναπτυχθούν μεταξύ Ευρώπης, Γαλλίας και Γερμανίας στο πλαίσιο της PESCO. Η μελέτη αυτών των σχέσεων είναι σημαντική διότι η PESCO έχει επιφέρει αλλαγές στο συσχετισμό των στρατιωτικών δυνάμεων των χωρών. Επίσης, το ερευνητικό ενδιαφέρον των μελετητών πάνω θέμα των σχέσεων μεταξύ Ευρώπης, Γαλλίας και Γερμανίας στο πλαίσιο της PESCO είναι σημαντικό διότι όπως έδειξε και η βιβλιογραφική επισκόπηση (Allison, 2018, σ. 124-129, Biscop, 2018, σ. 194-195, Brattberg, 2019, Peel, Manson & Khan, 2018) πέραν της PESCO υπάρχουν και άλλες στρατιωτικές πρωτοβουλίες στην Ευρώπη. Ειδικότερα, πολλά από τα κράτη που έχουν ενταχθεί στην PESCO συμμετέχουν ταυτόχρονα σε άλλες πρωτοβουλίες όπως για παράδειγμα στο Σχέδιο των εθνών του NATO (NATO's Framework Nations

Concept / (FNC) το οποίο επιδιώκει να προωθήσει τη συνεργασία στον τομέα της άμυνας.

Η θεωρία της συγχώνευσης, που αναλύθηκε στο έκτο κεφάλαιο της εργασίας, μπορεί να αιτιολογήσει και να τεκμηριώσει το ερευνητικό ενδιαφέρον των μελετητών (Allison, 2018, σ. 124-129, Biscop, 2018, σ. 194-195, Brattberg, 2019, Peel, Manson & Khan, 2018) για τις σχέσεις Ευρώπης, Γαλλίας και Γερμανίας στο πλαίσιο της PESCO. Σύμφωνα με αυτή την θεωρία προκειμένου τα κράτη να συνεργαστούν αποτελεσματικά στο πλαίσιο της PESCO θα πρέπει να κάνουν θεσμικές μεταρρυθμίσεις και να αποδεχτούν την λογική της ΕΕ σε εγχώριο επίπεδο (Jørgensen, 2010). Επιπλέον, η θεωρία της συγχώνευσης εξηγεί την συγχώνευση των στρατιωτικών δυνάμεων στο πλαίσιο της PESCO τεκμηριώνοντάς ότι στο πλαίσιο της συγχώνευσης θα πρέπει να υπάρχει αλληλεξάρτηση, συνεργασία και αλληλεπίδραση μεταξύ των κρατών. Για αυτό και το ενδιαφέρον των μελετητών της διεθνούς βιβλιογραφίας εστιάζει (Allison, 2018, σ. 124-129, Biscop, 2018, σ. 194-195, Brattberg, 2019, Peel, Manson & Khan, 2018) στις σχέσεις που μπορούν να αναπτυχθούν μεταξύ των κρατών (Γαλλία-Ευρώπη, Γερμανία-Ευρώπη) στο πλαίσιο της PESCO.

Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να αναφερθούν τα ανοικτά θέματα προς διερεύνηση όπως προέκυψαν από την συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση των 40 άρθρων. Το πρώτο ανοικτό θέμα είναι η «διερεύνηση των μελλοντικών σχέσεων της Ευρώπης και του Ηνωμένου Βασιλείου στον τομέα της άμυνας» (10% των άρθρων). Η αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ευρώπη είναι ένα θέμα με σημαντικές στρατιωτικές επιπτώσεις για την γηραιά Ήπειρο. Αυτή η άποψη τεκμηριώνεται από το γεγονός ότι το Ηνωμένο Βασίλειο μέχρι πριν από την αποχώρησή του αποτελούσε έναν από τους μεγαλύτερους επενδυτές σε στρατιωτικές δυνατότητες άμυνας και ανθρώπινους πόρους της ΕΕ. Επομένως, θα ήταν χρήσιμο να δημοσιευτούν περισσότερα επιστημονικά άρθρα πάνω σε αυτό το θέμα. Ειδικότερα, οι μελέτες θα πρέπει να εστιάσουν στην διερεύνηση των μελλοντικών σχέσεων της Ευρώπης και του Ηνωμένου Βασιλείου στο πλαίσιο της PESCO.

Το Ηνωμένο Βασίλειο είναι αναμφισβήτητα η ισχυρότερη αμυντική δύναμη της ΕΕ. Είναι ένα από τα δύο μόνο κράτη μέλη που διαθέτουν στρατιωτικές δυνατότητες «πλήρους φάσματος» (συμπεριλαμβανομένου του πυρηνικού παράγοντα) και είναι

ένα από τα έξι κράτη μέλη που συνεισφέρουν στο στόχο του NATO να δαπανήσει το 2% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος στον τομέα της άμυνας. Το Ηνωμένο Βασίλειο θα μπορούσε να συμμετάσχει σε αποστολές και έργα άμυνας της ΕΕ κατά περίπτωση, αν και κάθε συμμετοχή σε σχέδια και προγράμματα της ΕΕ θα πρέπει να ελέγχεται από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για θέματα κοινοτικού δικαίου.

Πέραν της διερεύνησης του θέματος του Ηνωμένου Βασιλείου σε συνάρτηση με την PESCO σημαντική κρίνεται και η διερεύνηση του θέματος της Τουρκίας σε συνάρτηση με την PESCO. Μέχρι στιγμής από την ανασκόπηση των 40 άρθρων της διεθνούς βιβλιογραφίας εντοπίστηκε μόνο ένα άρθρο που εστιάζει την θεματολογία του σε αυτή την ερευνητική περιοχή. Η περαιτέρω διερεύνηση του θέματος είναι σημαντική διότι ο ρόλος της Τουρκίας στην PESCO θα επηρεάσει και τις μελλοντικές σχέσεις Ευρώπης-ΗΠΑ. Επιπλέον, η πιθανή συνεργασία Ευρώπης-Τουρκίας θα μπορούσε να προσφέρει έναν νέο τρόπο για την ενίσχυση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των δύο χωρών.

Σύμφωνα με την συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση των 40 άρθρων άλλα ανοικτά θέματα, που χρήζουν περαιτέρω διερεύνησης είναι τα εξής: «Επίδραση της PESCO στις σχέσεις Ευρώπης-ΗΠΑ» (22,5%) και η «Συνεργασία κρατών-μελών» (17,5%). Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι σύμφωνα με την συστηματική ανασκόπηση των 40 άρθρων δεν εντοπίστηκαν άρθρα που να εστιάζουν στην περίπτωση της Ελλάδας παρόλο που είναι σημαντικό να μελετηθεί η θέση της Ελλάδας στην στρατιωτική άμυνα της Ευρώπης στο πλαίσιο της PESCO. Μέχρι σήμερα, η Ελλάδα έχει σημαντικό ρόλο στην στρατιωτική άμυνα της Ευρώπης στο πλαίσιο της PESCO μιας και αποτελεί έναν σταθεροποιητικό παράγοντα. Η Ελλάδα ηγείται δύο έργων της PESCO (Αναβάθμιση της θαλάσσιας επιτήρησης και κυβερνοκίνδυνοι). Επίσης, η Ελλάδα συμμετέχει σε 17 έργα (Eystathiou, 2018, σ. 2-4).

Η συμμετοχή της Ελλάδας στην PESCO και η σύγκλιση της ελληνικής εθνικής αμυντικής πολιτικής με την Ευρωπαϊκή αμυντική πολιτική μπορεί να φέρει πολλά οφέλη στη χώρα όπως: α) η ενίσχυση της εθνικής άμυνας μέσω της ανάπτυξης μιας κοινής ευρωπαϊκής άμυνας όπως προβλέπει το άρθρο 42 παράγραφος 2 της Συνθήκης της Λισαβόνας, β) η εγχώρια αμυντική βιομηχανία της Ελλάδας μπορεί να επωφεληθεί οικονομικά από την σύνδεση με το Ευρωπαϊκό Ταμείο Αμύνης (EDF), γ)

θα αναπτυχθούν νέα εθνικά μέσα και δυνατότητες προς όφελος του NATO που θα βασίζονται στην αρχή του «ενιαίου συνόλου δυνάμεων» (Eystathiou, 2018, σ. 2-4). Λαμβάνοντας υπόψιν τα παραπάνω είναι σημαντικό να δημοσιευτούν περισσότερες ερευνητικές μελέτες τόσο για τον ρόλο της Ελλάδας στην στρατιωτική άμυνα της Ευρώπης όσο και για τα οφέλη που μπορεί να αποκομίσει η χώρα από την συμμετοχή της στην PESCO.

Προτάσεις

Με την ολοκλήρωση της Διπλωματικής γίνονται κάποιες προτάσεις για περαιτέρω έρευνα. Λόγω του ότι η μελέτη της PESCO αποτελεί ένα νέο ερευνητικό πεδίο είναι σημαντικό σε αυτό το μέρος να γίνουν κάποιες ερευνητικές προτάσεις με έμφαση στις ερευνητικές μεθοδολογίες που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν.

Αρχικά, προτείνεται το θέμα PESCO να διερευνηθεί στο πλαίσιο ποιοτικής έρευνας με χρήση ημιδομημένων συνεντεύξεων σε άτομα που εργάζονται σε αντίστοιχους ελληνικούς και ευρωπαϊκούς φορείς. Μία τέτοια έρευνα θα ήταν χρήσιμη διότι θα συλλέγονταν ποιοτικά δεδομένα που θα βοηθούσαν στην εις βάθος κατανόηση του θέματος. Οι συνεντεύξεις θα μπορούσαν να εστιάσουν στα οφέλη της PESCO για την Ελλάδα ή και σε άλλα θέματα που αναδείχτηκαν σημαντικά στο πλαίσιο της παρούσας συστηματικής βιβλιογραφικής επισκόπησης. Τα θέματα αυτά είναι τα εξής: «Σχέσεις Ευρώπης-ΗΠΑ (καταμερισμός στρατιωτικών βαρών)» (20%), «Σκοπός, οφέλη και λειτουργία PESCO για την Ευρώπη/κράτη μέλη» (15%), «PESCO Ευρώπη, Γαλλία, Γερμανία» (12,5%).

Ακόμη, προτείνεται η χρήση της ποσοτικής έρευνας για την διερεύνηση του θέματος της PESCO. Όπως ανέδειξε η συστηματική βιβλιογραφική επισκόπηση μέχρι σήμερα έχουν γίνει ελάχιστες ποσοτικές έρευνες που να εστιάζουν το ερευνητικό τους ενδιαφέρον στο θέμα της PESCO. Η ποσοτική έρευνα θα μπορούσε να μελετήσει τις απόψεις των Ελλήνων πολιτών για την στρατιωτική άμυνα της Ευρώπης. Μία τέτοια έρευνα θα ήταν σημαντική διότι όπως ανέδειξε και η συστηματική βιβλιογραφική επισκόπηση μέχρι στιγμής έχουν γίνει κάποιες έρευνες για την διερεύνηση των απόψεων άλλων ευρωπαίων πολιτών πάνω στο θέμα.

Τέλος, προτείνεται η ΕΕ να προχωρήσει με μεγαλύτερη πολιτική και στρατιωτική δέσμευση το σχέδιο εφαρμογής για την ασφάλεια και άμυνα βασιζόμενο στις εξής στρατηγικές προτεραιότητες: Την αντίδραση στις εξωτερικές συγκρούσεις, την ανάπτυξη των ικανοτήτων των Κρατών μελών και την προστασία της ΕΕ και των πολιτών της, σύμφωνα με την απόφαση του Ευρωπαϊκού συμβουλίου του 2016.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

Allison, G. (2018). The Myth of the Liberal Order: From Historical Accident to Conventional Wisdom. *Foreign Affairs*, 97(4), pp. 124, 129-33. [Online] Available at: <https://dariendma.org/wp-content/uploads/The-Myth-of-the-Liberal-Order.pdf> [προσπελάθηκε 1 Ιουνίου 2020].

Anadolu Agency (2017). *China ready to discuss Turkey's membership into Shanghai pact, says ambassador*. [Online] Available at: <https://www.dailysabah.com/diplomacy/2017/05/12/china-ready-to-discussturkeys-membership-into-shanghai-pact-says-ambassador> [προσπελάθηκε 1 Ιουνίου 2020].

Arteaga, F. (2018). PESCO- The Spanish Perspective. *Ares Plicy Paper* , Issue 27, pp. 1-10.

Aydın-Düzgit, S. & Marrone, A. (2018). PESCO and Security Cooperation Between the EU and Turkey. *Working Paper* 19, Rome: IAI, Istanbul Policy Center, Stiftung Mercator, pp. 2-5. [Online] Available at: <https://euagenda.eu/publications/pesco-and-security-cooperation-between-the-eu-and-turkey> [προσπελάθηκε 1 Ιουνίου 2020].

Axelrod, R. (1984). *The evolution of cooperation*. New York: Basic Books, p. 15-16.

Baun, M., & Marek, D. (2019). Making Europe Defend Again: The Relaunch of European Defense Cooperation from a Neoclassical Realist Perspective. *Czech Journal of International Relations*, 54(4), pp. 27-46.

Beckmann, R. & Kemping, R. (2017). *EU Defence Policy Needs Strategy. Time for Political Examination of the CSDP's Reform Objectives*, pp. 1-2. [Online] Available at: https://www.swpberlin.org/fileadmin/contents/products/comments/2017C34_ban_km_p.pdf [προσπελάθηκε 1 Ιουνίου 2020].

Bengtsson, R. (2009). *The EU and the European Security Order: Interfacing Security Actors*. New York. Routledge, pp. 44-47.

- Biscop, S. (2012). The UK and the European Defense: Leading or Leaving?. *International Affairs. Royal Institutue of Internaitonal Affairs*, pp. 1297-1313.
- Bisco, R. (2018). European Defence: Give PESCO a Chance. *Global Politics and Strategy*, 60(3), pp. 191, 194-95. [Online] Διαθέσιμο: <https://biblio.ugent.be/publication/8565071/file/8565073>[προσπελάθηκε 9 Ιουνίου 2020].
- Biscop, R. (2018). *Sven Biscop, PESCO, Strategic Autonomy, and Ambition*, 36(4), pp. 191 - 195
- Billon-Galland & Yvonni-Stefania Efstathiou (2019). Are PESCO projects fit for purpose? *European Defence Policy Brief*, pp. 2-3, 10-11. [Online] Διαθέσιμο: <https://www.europeanleadershipnetwork.org/wp-content/uploads/2019/02/Final-PESCO-policy-brief-ELN-IISS-20-Feb-2019-ilovepdf-compressed.pdf>[προσπελάθηκε 10 Ιουνίου 2020].
- Billon-Galland, A. & Quencez, M. (2017). *Can France and Germany Make PESCO Work as a Process Toward EU Defense?* [Online] Available at: <http://www.gmfus.org/publications/can-france-and-germany-make-pesco-workprocess-toward-eu-defense> [προσπελάθηκε 9 Ιουνίου 2020].
- Bratbberg, E. (2019). *How Washington Views New European Defense Initiatives*. Διαθέσιμο: <https://carnegieendowment.org/2020/03/03/how-washington-views-new-european-defense-initiatives-pub-81229>[προσπελάθηκε 1 Ιουνίου 2020].
- Brzozowski, A. (2019). *Pentagon warns EU against blocking US firms from defence fund*. [Online] Διαθέσιμο: <https://www.euractiv.com/section/defence-and-security/news/pentagon-warns-euagainst-blocking-us-firms-from-defence-fund/> [προσπελάθηκε 1 Ιουνίου 2020].
- Blocjmans, M. (2018). The EU's modular approach to defence intrgration. An inclusive, ambitious and legally binding PESCO? *Common Market Law Review* 55, pp. 1785, 1817. [Online] Διαθέσιμο: <https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2018/11/Publication-Journal-20181122-StevenBlockmans-PESCO.pdf> [προσπελάθηκε 8 Ιουνίου 2020].
- Calistan (2019). A Strategic Foresight for Europe: Countering Hybrid Threats Through the Lens of Strategy. *Beyond the Horizons*, 17(1), pp. 1, 7-8. [Online] Διαθέσιμο: <https://dial.uclouvain.be/pr/boreal/object/boreal:222671> [προσπελάθηκε 8 Ιουνίου 2020].
- Coelmont (2017). CSDP and the 'Ghent Framework: The Indirect Approach to Permanent Structured Cooperation? Jo Coelmont *European Foreign Affairs Review* 16(2), pp.149 – 167. [Online] Διαθέσιμο: <https://kluwerlawonline.com/journalarticle/European+Foreign+Affairs+Review/16.2/EERR2011012> [προσπελάθηκε 6 Ιουνίου 2020].

Council of the European Communities (1992). *Treaty on the European Union*. [Online] Διαθέσιμο: https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf [προσπελάθηκε 1 Ιουνίου 2020].

Colby, E. A. & Mitchell, W. A. (2020). *The Age of Great-Power Competition: How the Trump Administration Refashioned American Strategy*. Foreign Affairs. [Online] Διαθέσιμο: <https://www.foreignaffairs.com/articles/2019-12-10/age-great-power-competition> [προσπελάθηκε 6 Ιουνίου 2020].

Dombrowski, P. & Reich, S. (2018). Beyond the Tweets: President Trump's Continuity in Military Operations. *Strategic Studies Quarterly*, 3(1), pp. 56-81.
Dossy (2019). PESCO Armament Cooperation: Prospects and Fault Lines. *CSS Analyses in Security Policy*, 241(1). pp. 1-5. [Online] Διαθέσιμο: <https://www.research-collection.ethz.ch/bitstream/handle/20.500.11850/329145/CSSAnalyse241-ENUpdatedVersion.pdf?sequence=7> 1, 3-5 [προσπελάθηκε 6 Ιουνίου 2020].

DW (2018). *PESCO: EU army one step closer after defense pact agreement*. [Online] Διαθέσιμο: <https://www.dw.com/en/pesco-eu-army-one-step-closer-after-defense-pact-agreement/a-41741828> [προσπελάθηκε 1 Ιουνίου 2020].

European Training Certification Center (2020). European training certification center for European armies. [Online] Διαθέσιμο: <https://pesco.europa.eu/project/european-training-certification-centre-for-european-armies/> [προσπελάθηκε 1 Ιουνίου 2020].

European Commission (2019). *The European Defense Fund Factsheet*. [Online] Available at: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/34509> [προσπελάθηκε 3 Ιουνίου 2020].

Eystathiou, Y. (2018). PESCO. The Greek Perspective. *Political Paper. ARES*, pp. 2-5. [Online] Διαθέσιμο: <https://www.iris-france.org/wp-content/uploads/2018/11/Ares-34.pdf> [προσπελάθηκε 4 Ιουνίου 2020].

European Council (2013). *Notification on PESCO*. [Online] Διαθέσιμο: <https://www.consilium.europa.eu/media/31511/171113-pesco-notification.pdf> [προσπελάθηκε 1 Ιουνίου 2020].

European Council (2018). *PESCO Notification*. [Online] Διαθέσιμο: <https://www.consilium.europa.eu/media/31511/171113-pesco-notification.pdf> [προσπελάθηκε 2 Ιουνίου 2020].

European Council (2020). *History of the European security policies*. [Online] Διαθέσιμο: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/defence-security/defence-security-timeline/> [προσπελάθηκε 2 Ιουνίου 2020].

European Parliament (2019). *Permanent structured cooperation (PESCO): Beyond establishment*. [Online] Διαθέσιμο:

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/614739/EPRS_BRI\(2018\)614739_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/614739/EPRS_BRI(2018)614739_EN.pdf)[προσπελάθηκε 2 Ιουνίου 2020].

European Defense Agency (2020). *Permanent Structured Cooperation (PESCO)*. [Online] Διαθέσιμο: [https://www.eda.europa.eu/what-we-do/our-current-priorities/permanent-structured-cooperation-\(PESCO\)](https://www.eda.europa.eu/what-we-do/our-current-priorities/permanent-structured-cooperation-(PESCO)) [προσπελάθηκε 9 Ιουνίου 2020].

European Defense Agency (2020). *PESCO Projects governance*. [Online] Διαθέσιμο: [https://www.eda.europa.eu/what-we-do/our-current-priorities/permanent-structured-cooperation-\(PESCO\)/pesco-projects-governance](https://www.eda.europa.eu/what-we-do/our-current-priorities/permanent-structured-cooperation-(PESCO)/pesco-projects-governance)[προσπελάθηκε 9 Ιουνίου 2020].

European Defense Agency (2018). *Capability Development Plan factsheet*. European Defence Agency. [Online] Διαθέσιμο: https://www.eda.europa.eu/docs/default-source/eda-factsheets/2018-06-28-factsheet_cdpb020b03fa4d264cfa776ff000087ef0f[προσπελάθηκε 17 Ιουνίου 2020].

European Parliament (2019). *What role in European defence for a post-Brexit United Kingdom*. [Online] Διαθέσιμο: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/637941/EPRS_BRI\(2019\)637941_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/637941/EPRS_BRI(2019)637941_EN.pdf)[προσπελάθηκε 9 Ιουνίου 2020].

European Union External Action (2016). *European Security Defense Policy History*. [Online] Διαθέσιμο: https://eeas.europa.eu/topics/common-security-and-defence-policy-csdp/5388/shaping-of-a-common-security-and-defence-policy_en[προσπελάθηκε 4 Ιουνίου 2020].

Ertürk, A. (2018). EU's PESCO. A new foreign policy instrument of the same old story? *Global Political Center of Istanbul*, 51(1), 1-2, 7-8. [Online] Διαθέσιμο: http://gpotcenter.org/dosyalar/PB_51.pdf [προσπελάθηκε 2 Ιουνίου 2020].

Financial Times (2018). *US warns against European joint military project*. [Online] Διαθέσιμο: <https://www.ft.com/content/ad16ce08-763b-11e9-bbad-7c18c0ea0201>[προσπελάθηκε 2 Ιουνίου 2020].

Frau, L. & Tira, A.(2019). PESCO and the prospect of a European army. The constitutional need to provide for power of control of the European parliament on military interventions, *EJLS* 12(1), pp. 87, 117, 118. [Online] Διαθέσιμο: <http://diana-n.iue.it:8080/bitstream/handle/1814/66207/4.-EJLS-121-Frau-Tira.pdf?sequence=3&isAllowed=y>[προσπελάθηκε 5 Ιουνίου 2020].

Flynn, B. (2018). PESCO and the Challenges of Multilateral Defence Cooperation for Ireland: More of the Same or Sea Change? *Irish Studies in International Affairs*, 29, pp. 73, 94-95. [Online] Διαθέσιμο: https://scholar.google.com/scholar?hl=en&as_sdt=0%2C5&q=PESCO+and+the+Challenges+of+Multilateral+Defence+Cooperation+for+Ireland%3A+More+of+the+Same+or+Sea+Change&btnG= [προσπελάθηκε 5 Ιουνίου 2020].

Glaser, C. (2010). *Rational Theory of International Politics- the logic of competition and cooperation*. Princeton: Princeton University Press, pp. 51-53.

Gotkowska, C. (2019) *The trouble with PESCO. The mirages of European defense*, pp. 11, 17-19

Gotwoska, J. (2002). *The trouble with PESCO. The mirages of the European Defense*. Center for Eastern Studies.

Garvas et al. (2019). NATO and CSDP: party and public positioning in Germany and France. NDC Policy Brief, pp. 1-5. [Online] Διαθέσιμο: https://ore.exeter.ac.uk/repository/bitstream/handle/10871/121367/PB11_20-1.pdf?sequence=1 [προσπελάθηκε 1 Ιουνίου 2020].

Grevy, H. & Keohane, H. (2002). *European security and defence policy. The first 10 years. European Union Institute for security studies*, p. 21-23. [Online] Διαθέσιμο: https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/ESDP_10-web_0.pdf[προσπελάθηκε 1 Ιουνίου 2020].

Guillen, P. (1993). France and the Defence of Western Europe: From the Brussels Pact (March 1948) to the Pleven Plan. In *The Western Security Community: Common Problems and Conflicting Interests during the Foundation Phase of the North Atlantic Alliance*, ed. Norbert Wigershaus and Roland G. Foerster, pp 125-48.

Hang-Handa & Navy (2018). 18th International congress on public and non-profit marketing towards the European Defense Union. A new phase in the European Union Defense, p. 13-15.

Hauser, M. (2017). *Permanent Neutrality. A model for security and justice*. London. Lawman & Littlefield Publishing, p. 15,36.

Howorth, J. (2019). European defense policy and subsidiarity: The imperative of the EU level. *European View*, 18(1), pp. 62, 69-70. [Online] Διαθέσιμο: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1781685819838431> [προσπελάθηκε 6 Ιουνίου 2020].

Hristov, R. (2018). Permanent Structured Cooperation key factor for security and defense in the EU knowledge. *International Journal*, 26(6), pp. 1771, 1773- 1776. [Online] Διαθέσιμο: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3262499 [προσπελάθηκε 6 Ιουνίου 2020].

Hix, S. & Høyland, B. (2011). *The Political System of the European Union*. Hampshire: Palgrave Macmillan.

Hrivic, P. (2019). PESCO, or a Common European Army? *Pavol Hrivik/ University Review*, 13(1), p. 6-12.

Hodson, D. & Peterson, J., 2017. *The Institutions of the European Union*. Oxford: Oxford University Press, pp. 377-378.

- Hudson, V. M. (2005). Foreign Policy Analysis: Actor-Specific Theory and the Ground of International Relations. *Foreign Policy Analysis*, pp. 1-30.
- Josef, J. (1984). Europe's American Pacifier. *Foreign Policy*, 54(1), pp. 64-82. [Online] Διαθέσιμο: <https://www.jstor.org/stable/1148355> [προσπελάθηκε 6 Ιουνίου 2020].
- Jørgensen, K. E. (2010). *International Relations Theory: A New Introduction*. London: Palgrave Macmillan, p. 41-44.
- Juncos, A. E. (2017). Resilience as the new EU foreign policy paradigm: a pragmatist turn? *European Security*, 26(1), pp. 1-18. [Online] Διαθέσιμο: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/09662839.2016.1247809> [προσπελάθηκε 6 Ιουνίου 2020].
- Jurczyszyn, T. & Terlikowski, M. (2018). The Future of France's Defence Policy. *Bulletin*, p. 1-2. [Online] Διαθέσιμο: https://www.pism.pl/files/?id_plik=24034 [προσπελάθηκε 6 Ιουνίου 2020].
- Keukeleire, S. (2009). European Security and Defense Policy: From Taboo to a *Spearhead of EU Foreign Policy*. pp. 52–53.
- Koenig & Walter-Franker (2017). France and Germany. Spearheading a European security and defense Union. Policy Paper, pp. 3, 17-19. [Online] Διαθέσιμο: https://hertieschool-f4e6.kxcdn.com/fileadmin/user_upload/20170719_FR-D-EU-Security_Koenig-Walter.pdf [προσπελάθηκε 6 Ιουνίου 2020].
- Kunz, B. (2020). The Evolving Transatlantic Link: What European Response? Disentangling the European Security Debate. *Alliances and Power Politics in the Trump Era*, pp. 33-51. [Online] Διαθέσιμο: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-37258-3_3 [προσπελάθηκε 6 Ιουνίου 2020].
- Leuprecht, C. & Rhianna, S. (2017). New opportunities in common security and defence policy: Joining PESCO. [Online] Διαθέσιμο: <https://web.b.ebscohost.com/abstract?direct=true&profile=ehost&scope=site&authype=crawler&jrnl=18372147&AN=141991599&h=BHYJ15X2m%2fzvunX%2fHZfh4g9eA2F5K6%2fdB0l7Z4xlEuBTzkVLKktIoBqMXVX8EHaXrfPFA6M2Ss0zDOUfdSfMCw%3d%3d&crl=c&resultNs=AdminWebAuth&resultLocal=ErrCrlNotAuth&crlhashurl=login.aspx%3fdirect%3dtrue%26profile%3dehost%26scope%3dsite%26authtype%3dcrawler%26jrnl%3d18372147%26AN%3d141991599> [προσπελάθηκε 6 Ιουνίου 2020].
- Leuprecht, C. & Hataley, T. (2019). North by Far Northwest: Indigenising Regional Policy. In: *The North American Arctic: Themes in Regional Security*. London: University College London, pp. 23-32.
- Leuprecht, C. & Hamilton, N. (2019). New opportunities in common security and defence policy: Joining PESCO. *Australian and New Zealand Journal of European Studies*, 11(3), pp. 1836-1838. [Online] Διαθέσιμο:

https://cesaa.org.au/content/uploads/2020/02/Leuprecht_Hamilton-1.pdf [προσπελάθηκε 1 Ιουνίου 2020].

Loi, S. (2018). The PESCO agreement and the future of the European common defense, p. 9-10. [Online] Διαθέσιμο: <https://ciencia.iscte-iul.pt/publications/the-pesco-agreement-and-the-future-of-the-european-common-defence/48526> [προσπελάθηκε 6 Ιουνίου 2020].

Ling, R. (2020). A Sovereign Europe': Transforming the European Union to Hard Power? HEIN online 139, 140, 145. [Online] Διαθέσιμο: <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/chintersd81&div=11&id=&page=> [προσπελάθηκε 6 Ιουνίου 2020].

Lucarelli, A. (2019). PESCO: a revolutionary instrument or a paper tiger? *Research paper made by Simone Castellano Visaggi Pan-European Security Prof. Lucarelli S.*, pp. 1, 9-10.

Martill, B., & Sus, M. (2018). Post-Brexit EU/UK security cooperation: NATO, CSDP, or 'French connection'? *The British Journal of Politics and International Relations*, 20(4), pp. 846-863. [Online] Διαθέσιμο: https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/66147/Post_Brexit.pdf?sequence=2&isAllowed=y [προσπελάθηκε 9 Ιουνίου 2020].

Major, C. & Mölling, C. (2018). *The Framework Nations Concept*. [Online] Διαθέσιμο: https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/comments/2014C52_mjr_mlg.pdf [προσπελάθηκε 9 Ιουνίου 2020].

Marrone, L. (2017). Permanent Structured Cooperation: An Institutional Pathway for European Defense. *IAI COMMENTARIES*, 17(26), pp. 1-4. [Online] Διαθέσιμο: <http://www.iai.it/sites/default/files/iaicom1726.pdf> [προσπελάθηκε 6 Ιουνίου 2020].

Moravcsik, A. (1993). Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach. *Journal of Common Market Studies*, 31 (4), pp. 473-524. [Online] Διαθέσιμο: https://dlwqtxts1xzle7.cloudfront.net/30777793/Moravcsik-JCMS-1993.pdf?1362340998=&response-content-disposition=inline%3B+filename%3DPreferences+and+power+in+the+European+Co.pdf&Expires=1600212950&Signature=dFpGWx5PcbNAck6tNxf4nvadXeHqfEZIInxH4M4EE2ff58XuC3Up--Nj1yVvAlhoZV822~ro~xhyB4W00UnjqvvctOHI-IULBBToGkQDt0YmytU3Ute8kwnFtnpDgQoJy00INhdVJO6bTD-0mxfnE6U-yxuA9ACVnKSzQKj3GR-UwKCxwIFl4SPuPai0n1w2liG-u16a~9AuWY91srD0a76-tKHGO2Ncc4g0~pW5YMd6a5S6-UVigPEF85YIsfJlrjqGK8iCtXd~NMYsDb32b9IsNfBauG0o6NGWi8phALYCnq~84SSd~99FO1AQmlFpevv-IHgONwpggTvOnrWuYQ_&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA [προσπελάθηκε 6 Ιουνίου 2020].

Nováky, N. (2018). The EU's Permanent Structured Cooperation in defence: Keeping Sleeping Beauty from snoozing. *European View*, 17(1), pp. 97-102-103. [Online] Διαθέσιμο: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1781685818764813> [προσπελάθηκε 6 Ιουνίου 2020].

Nocon, Dorosh & Ivasechko (2017). PESCO as the modern defense initiative of the European Union. Positions of Western European countries VS positions of eastern European countries. *EJTS European Journal of Transformation Studies*, 7(2), pp. 128, 138. [Online] Διαθέσιμο: <https://www.journal-transformation.org/docs/EJTS%202019%207%202/EJTS%202019%20vol%207%20no%202.pdf#page=126> π. 128, 138 [προσπελάθηκε 6 Ιουνίου 2020].

Palavenis, D. (2019). Lithuania In European Union Common Security and Defence Policy Context. *Security and Defence Quarterly*, 25(3), pp. 16-33.

PESCO projects (2018). Permanent Structured Cooperation (PESCO) updated list of PESCO projects - Overview - 19 November 2018. Διαθέσιμο: <https://www.newsbomb.gr/images/news/2018/11/19/pesco.pdf> [προσπελάθηκε 1 Ιουνίου 2020].

PESCO (2019). *PESCO projects*. [Online] Διαθέσιμο: <https://pesco.europa.eu/> [προσπελάθηκε 3 Ιουνίου 2020].

Petrenko, P. (2019). PESCO as additional mechanism of cooperation of the EU member states in the defense sphere, *LEGEA ŞI VIAȚA*, 73(1), pp. 76, 77-79. [Online] Διαθέσιμο: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/76-80_12.pdf [προσπελάθηκε 6 Ιουνίου 2020].

Peel, M., Manson, K. & Khan, M. (2018). *Pentagon Fires Warning Shot to EU over NATO Unity*, Financial Times. [Online] Διαθέσιμο: <https://www.ft.com/content/67ccea94-1200-11e8-940e-08320fc2a277> [προσπελάθηκε 6 Ιουνίου 2020].

Peternelj, Kurečić & Kozina (2019). The Permanent structured cooperation initiative. A step towards the European Defense Policy, pp. 1, 14-15. [Online] Διαθέσιμο: https://bib.irb.hr/datoteka/937910.Kurecic_et_al._EDU_and_PeSCo_paper.pdf [προσπελάθηκε 6 Ιουνίου 2020].

Rettman, R. & Nielsen, N. (2017). *Medical HQ to Spearhead EU Military Push*. EU Observer. [Online] Διαθέσιμο: <https://euobserver.com/foreign/140269> [προσπελάθηκε 6 Ιουνίου 2020].

Sweeney, S., & Winn, N. (2020). EU security and defence cooperation in times of dissent: Analyzing PESCO, the European Defence Fund and the European Intervention Initiative (EI2) in the shadow of Brexit. *Defence Studies*, 1(26), p. 224-25, 248-49.

Strauß, N. & Lux, N. (2018). European Defence Architecture: Institutional Developments, pp. 23, 28-29. [Online] Διαθέσιμο:

http://comum.rcaap.pt/bitstream/10400.26/29547/1/NeD150_SimonDuke.pdf [προσπελάθηκε 6 Ιουνίου 2020].

Stan, D. (2018). From enhanced cooperation to PESCO. A nexus to shape CSDP'S future. *Annals of the „Constantin Brâncuși” University of Târgu Jiu, Letter and Social Science Series*, pp. 125, 127-128. [Online] Διαθέσιμο: file:///Users/nickdentist/Downloads/14_Adrian%20Stan%20-%20FROM%20ENHANCED%20COOPERATION%20TO%20PESCO%20A%20NEXUS%20TO%20SHAPE.pdf [προσπελάθηκε 6 Ιουνίου 2020].

Tardy, T. (2018). Does European defense really matter? Fortunes and misfortunes of the Common Security and defense Policy. *European Security*, 27(2), pp. 119- 135-137. [Online] Διαθέσιμο: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09662839.2018.1454434> [προσπελάθηκε 6 Ιουνίου 2020].

Taylor, M. (1976). *The possibility of cooperation*. New York: Cambridge University Press, p. 43-45.

Tranfield, D. Denyer, P. (2003). Towards a methodology for developing evidence-informed management knowledge by means of systematic review *British Journal of Management*, 14(2), pp. 207-208. [Online] Διαθέσιμο: [https://josephmahoney.web.illinois.edu/BADM504_Fall%202013/6_Trانfield,%20Denyer%20and%20Smart%20\(2003\).pdf](https://josephmahoney.web.illinois.edu/BADM504_Fall%202013/6_Trانfield,%20Denyer%20and%20Smart%20(2003).pdf) [προσπελάθηκε 6 Ιουνίου 2020].

Van Han, D. (2016). Brexit: Strategic Consequences for Europe A Scenario Study Peter van Ham Clingendael Report February, pp. 1, 12, 19-20

Ward, A. House & S. Hamer (2009). Developing a framework for transferring knowledge into action: A thematic analysis of the literature *Journal of Health Services Research and Policy*, 14, pp. 156-157. [Online] Διαθέσιμο: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2933505/> [προσπελάθηκε 6 Ιουνίου 2020].

Webster, J. & Watson, R.T. (2002). Analyzing the past to prepare for the future: Writing a literature review. *Management Information Systems Quarterly*, 26, p. 3

Whittemore, K. Knafl, R. (2005). The integrative review: Updated methodology *Journal of Advanced Nursing*, 52, pp. 546-547. [Online] Διαθέσιμο: http://users.phhp.ufl.edu/rbauer/EBPP/whittemore_knafl_05.pdf [προσπελάθηκε 6 Ιουνίου 2020].

Schmidt-Felzmann (2017). PeSCo The Swedish Perspective. *Policy Paper*, p. 2, 19-20.

Zamarripa, E. (2019). The Permanent Structured Cooperation in the European Union. Its Real Potential Value. *Security and Defence in Europe Advanced Sciences and Technologies for Security Applications*, 4(1), pp. 87-95. [Online] Διαθέσιμο:

https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-12293-5_7 [προσπελάθηκε 6 Ιουνίου 2020].

Żukrowska, A. (2018). *Europe on the crossroads. Policy of deepening integration on the background of socio-economic context and politics in the member states*. Research Paper of Wrocław University of Economics, pp. 430-31, 440-41. [Online] Διαθέσιμο: <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-ce3932b3-4623-4052-8326-ec66eff95795> [προσπελάθηκε 6 Ιουνίου 2020].

Zurek, P. (2019). The evolution of the German concepts of military cooperation in *Europe Przegląd Europejski*, 3(5), pp. 19-20.

Ελληνική

Φούκας, Ι. (2017). *Η Ελλάδα, Η Ευρώπη και ο κόσμος*. Αθήνα: Παπαζήση. Υποψήφιος Διδάκτωρ του Τμήματος Μεσολογίου Σπουδών του Πανεπιστημίου Αιγαίου, σελ. 28-34.

Πρωτόκολλο 10 συνθήκης Λισαβόνας [Online] Διαθέσιμο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:12008M/PRO/10&from=EN> [προσπελάθηκε 4 Ιουνίου 2020].

Υπουργείο Άμυνας (2019). *Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ)*. [Online] Διαθέσιμο: http://www.mod.gov.cy/mod/mod.nsf/page33_gr/page33_gr?OpenDocument [προσπελάθηκε 5 Ιουνίου 2020].

Υπουργείο Άμυνας (2019). *Η Ελλάδα και η Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία ΕΕ στον τομέα της ασφάλειας και άμυνας. Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ)*. [Online] Διαθέσιμο: <http://www.gdpeads.mod.mil.gr/index.php/el/%CE%B4CF%81CE%B1CF%83CF%84CE%B7CF%81CE%B9CE%BF%CF%84CE%B7CF%84CE%B5CF%83/item/111-%CE%B7-%CE%B5CE%BBCE%BBCE%ACCE%B4CE%B1-%CE%BA%CE%B1CE%B9-%CE%B7-%CE%BCCF%8CCE%BDCE%B9CE%BCCE%B7-%CE%B4CE%B9CE%B1CF%81CE%B8CF%81CF%89CE%BCCE%ADCE%BDCE%B7-%CF%83CF%85CE%BDCE%B5CF%81CE%B3CE%B1CF%83CE%AFCE%B1-%CF%83CF%84CE%BFCE%BD-%CF%84CE%BFCE%BCCE%ADCE%B1-%CF%84CE%B7CF%82-%CE%B1CF%83CF%86CE%ACCE%BBCE%B5CE%B9CE%B1CF%82-%CE%BA%CE%B1CE%B9-%CE%ACCE%BCCF%85CE%BDCE%B1CF%82> http://www.mod.gov.cy/mod/mod.nsf/page33_gr/page33_gr?OpenDocument [προσπελάθηκε 5 Ιουνίου 2020].